

Griffenfeld og Fuenmayor.

En Studie over dansk Udenrigspolitik.¹⁾

Af

Knud Fabricius.

I.

Indledning. Danmarks Politik indtil 1674.

Forbindelserne mellem Norden og den spanske Halvø ere af gammel Oprindelse. Men skønt de gaa saa langt tilbage som til 844, da Normannerne kæmpede paa Sletterne om Sevilla, og da den arabiske Emir Abderamen II af Cordoba svarede med at sende en Gesandt til Danmark, have de dog aldrig naaet nogen høj Styrkegrad²⁾. Efter at Reformationen havde sat sit Skel, tog de endda snarest af. Intet Under; Filip II.s Følelser over for de kætterske Nordboer ere bekendte, og selv for fredelige søfarende var det nu ikke uden Fare, naar de ved en Stranding slap i Land paa den spanske Kyst, som da „Kokken Rasmus fra Kalundborg“ glad bekendte sin

¹⁾ Den efterfølgende Afhandling er fremgaaet af Studier i Rigsarkivet og i det spanske Statsarkiv i Simancas. Jeg er vor Minister for Spanien, Grev F. E. J. G. Reventlow, og vor Konsul i Madrid, E. J. Gamborg-Andresen (†), megen Tak skyldig for den utrættelige Iver, som de udviste for at skaffe mig Adgang til Simancas. En Understøttelse fra Carlsberg-fonden gjorde det muligt for mig under et maanedslangt Ophold herude at udtømme de paagældende Kilder til Bunds.

²⁾ A. Fabricius i Museum 1891 pp. 65 ff.

protestantiske Tro, men til Gengæld maatte bestige Baalet i Sevilla i det Herrens Aar 1562¹⁾).

Fuldstændigt kunde dog Forbindelsen aldrig ophøre. Alene et saadant Faktum, som at Spanien stadig sad inde med de sydlige Nederlande, maatte skabe fælles økonomiske Interesser mellem det og Danmark. Men da i det hele Religionskampene begyndte at stilne af, og almindelige politiske Synspunkter fik Overvægten, kunde det ikke være andet, end at Danmarks og Spaniens Diplomati ofte maatte finde hinanden. Saa snart Spanien stillede sig paa Kejserens Side, hvad der som oftest var Tilfældet i det 17de Aarhundrede, blev Sverige den fælles Fjende for alle tre Magter, og det var et Fjendskab, som i en sjælden Grad formaaede at sammenkitte et Venskabsforhold mellem Stater, der iøvrigt ikke stod i nogen synderligt intim Berøring.

Saaledes gik det til, at Grev Rebolledo under sit Ophold i København som spansk Gesandt blev en af de ivrigste til at drive Danmark ind i Krigen med Karl Gustaf for derigennem at faa ham bort fra Polen og det truende Naboskab af Kejserens Arvelande, og han havde kun alt for godt Held med sig. Det daarlige Resultat medførte imidlertid ingen særlig Kølighed fra Danmarks Side over for Spanien, sagtens fordi man herhjemme var sig sin Del af Ansvar et altfor vel bevidst²⁾. Da Rebolledo forlod Landet ved Krigens Slutning, var

¹⁾ E. Schäfer: Beiträge z. G. der span. Protestant. u. Inquisition II, 320. — Skibets øvrige Besætning var hovedsagelig polsk. Ved en senere Autodafé 1592 mødte en Række svenske Søfolk frem; de bad dog alle om Optagelse i den katolske Kirke og slap derfor ogsaa med 3 Aars Galejtjeneste og paafølgende Forvisning fra Søkysten (stds. p. 338).

²⁾ Gigas, Grev Rebolledo.

det dog aabenbart, at det politiske Samspil maatte være forbi for denne Sinde. Kun et Pengespørgsmaal stod endnu tilbage at ordne. Ganske vist var det en bekendt Sag, at Spaniens Finanser var i en miserabel Forfatning. Men dog har næppe nogen anet, at dette Pengespørgsmaal skulde komme til at staa uløst til langt ned i det 18de Aarhundrede, meget mindre, at det skulde blive det første Stød til den Række Skridt, der ledte til en vigtig Begivenhed i Danmarks Historie.

Det vigtigste Pengekrav fra dansk Side angik Erstatning for en hel Række Konfiskationer af danske Skibe; de gik tilbage til 1622, og Erstatningsbeløbet var i 1660 steget til 1,088442 spanske Sølvdalere. Ikke, at vi havde undladt at minde om Betalingen heraf flere Gange i de forløbne Aar! Hannibal Sested havde under sin bekendte Sendelse i 1640erne været lige saa uheldig med sine Rykkerier, som andre Sendemænd efter ham. Nu syntes dog Sagen at skulle jævnes, da Kornelius Lerke umiddelbart efter Københavnsfreden 1660 ankom til Spanien og her fik Støtte i sine Krav fra selve Rebolledo. Spanierne vilde ganske vist ikke gaa ind paa hele dette Spørgsmaal om Erstatning, men da de til Gengæld viste sig tilbøjelige til at ofre et passende Beløb paa „Danmarks Konservation“, var man fra dansk Side fornuftig nok til at sky en Strid om Ord og tage mod 100000 Escudos i Subsidier paa Bordet samt Løfte om 200000 Esc. af Sølvflaaderne inden 8 Aar, mod at vi i Stedet for strøg Erstatningskravene. Det var ganske vist mindre end forventet, men til Gengæld kan man sikkert gaa ud fra, at det var Meningen, at hele Summen skulde gaa i den danske Statskasse, ikke uddeles til de brøstholdne Rederes Arvinger. Fra spansk Side

ratificerede man denne Traktat d. 3. Novbr. 1662. „Men der gik mange Aar, før Danmark fik Pengene“¹⁾.

Ja tilvisse, dog foreløbigt havde man det bedste Haab. 1663 drog Kristoffer Kristoffersøn af Sted til Madrid som Frederik III.s Agent og med Kongens Bekræftelse paa den trufne Aftale. Han skulde desuden modtage Pengene paa de aftalte Terminer. At dette Arbejde imidlertid ikke kan have tynget ham, fremgaar af Frederik III.s Brev 5 Aar senere til de nye spanske Regenter Karl II og Maria Anna, da han beklagede sig over, at Kristoffer Kristoffersøn havde maattet ansøge forgæves om Pengene i saa mange Aar, og erstattede ham med en ny Mand, Oberst Kristoffer Hagedorn. Den unge spanske Konge forsikrede i sit Svar om sin store Tilfredshed med Kristoffer Kristoffersøns Opførsel ved hans Hof og roste hans Iver i sin Herres Tjeneste, men han berørte ikke Realiteten. To Aar senere laa Frederik III Lig, og Kristian V bekræftede snart efter sin Tronbestigelse Hagedorn i hans Stilling, hvortil han knyttede en ny Paamindelse til Kong Karl II om Betaling. Man gav jo daglig Hagedorn Haab derom, vilde man da ikke gøre Alvor deraf? Samme Resultat!²⁾

Forklaringen af denne Hensynsløshed fra spansk Side laa — foruden i den sædvanlige Pengeknaphed — i Manglen paa drivende Kræfter i 1660erne. Danmark besad ikke Tvangsmidler og kunde uden Fare behandles som *quantité négligeable*. Paa den anden Side var det ikke Meningen at skabe noget Brud med Danmark; herom

¹⁾ Gigas, Grev Rebolledo, 350 ff.

²⁾ Simancas-Arkivet: Secretaria de Estado 1012. Legajo 2606 antiguo. — Kristoffer Kristoffersøn havde dog oppebaaret 34000 Rdlr. og Hagedorn 4800. (Christiansen, Dansk Statshusholdnings Hist. I, 212.)

vidnede bl. a. den Iver, som den spanske Regering, ligesom det øvrige Evropa, udfoldede under Jagten paa Korfits Ulfeld i 1663, eller dens Opmærksomhed over for Ulrik Frederik Gyldenløve, da han ønskede at træde i spansk Krigstjeneste¹⁾. Derfor vare danske Adelsmænd som Kristian Bek til Torup heller ikke bange for at søge til den samme Herre²⁾, og rejsende, som Peder Schumacher, udstrakte gerne deres Rejseplan til at omfatte den spanske Halvø. Af stor Betydning vare dog disse private Forbindelser i Fredstid ikke.

Den 29. Juli 1671 udnævnte saa Kristian V endelig igen efter mange Aars Forløb en Envoyé extraordinaire i Spanien. Det var Kancelliraad Jørgen Reedts, Arving til Vedø, Amtmand over Tryggevælde, Møn og Ringsted-kloster. Han skulde, som det hed i hans Kreditiv, knytte Venskabet fastere mellem Danmark og Spanien; den egentlige Mening var dog, at hans højere Rang skulde gøre det lettere for ham at faa Spanierne til at rykke ud med de saa ofte omtalte Penge. Det var vel ogsaa for at anspore ham, at det bestemtes, at han skulde have sin Løn (4000 Rdlr. aarligt foruden 500 Rdlr. qua Kancelliraad) af den spanske Gæld.

Jørgen Reedts var næppe nogen evnerig Mand, og man kunde derfor undre sig over, hvorfor netop han blev valgt til at beklæde en af den danske Stats saa faatallige Gesandtpladser. Hans Kreditiv er imidlertid paraferet af Peder Schumacher, og det er velbekendt, at Udnævnelsen ikke saa meget skyldtes Reedts selv som Hensynet til hans smukke Hustru Mette Trolle. Det var som en Landsforvisning in optimis formis for denne

¹⁾ Forskell. Breve stds. i legajo 2611 ant.

²⁾ stds.; Servicios militares. Legajo 11. Folio 95.

sidste, at Jørgen Reedts' Udnævnelse blev betragtet af Samtiden; Schumacher frygtede for hendes lidenskabelige Sind i Anledning af hans forestaaende Giftermaal med Karen Nansen.

Forholdet mellem Mette Trolle og hendes Mand var slet og blev ikke forbedret under Opholdet i Syden. Derimod fortsattes Forbindelsen bestandig mellem hende og Schumacher, der paa forskellig Maade rakte hende en hjælpende Haand; saaledes fik han et Løfte fra Kongen om, at Elisabet Augusta, Kristian IV.s Datters Gæld til Mette Trolle maatte betales denne af Kongens spanske Fordringer. Senere, efter Griffenfelds Fald kasserede dog Kristian V denne Beslutning som saa meget andet af, hvad han havde været enig med sin Rigskansler om. Det var ogsaa Griffenfeld, der senere hen fik Øje for den politiske Betydning af Reedts' Stilling i Spanien og fik ham forfremmet i Rang til Ambassadør, samtidig med at hans Løn forhøjedes til ialt 6500 Rdlr.

Jørgen Reedts havde, i det mindste i Begyndelsen, Held med sig. I Løbet af 1672—1673 fik han nye Løfter om, at Resten af de 200000 Escudos, ialt 200000 Pesos skulde betales inden 8 Aar af Sølvflaaderne; han havde beraabt sig paa sin Konges Alliance til Nederlandenes Forsvar, der kostede ham mange Penge, og Spanierne viste sig paavirkelige for dette Ræsonnement. Men efter to Aars Forløb havde han dog kun faaet 1000 Dubloner¹⁾. Endnu i September 1674 havde han ikke faaet Afdraget for det første Aar fuldtud betalt. For her med det

¹⁾ 1 Dublon var = 4 Pesos. En Peso svarede omtrent til en dansk Rigsdaler (4000 Rdlr. = 4173 Pesos), 1 Escudo = 1,20 Rdlr. (Reedts' Regnskab i D R A: Spanien, og Gerhardt: Alm. Contorist [overs. fra Tysk]. Kbhvn. 1798.)

samme at nævne det hele Resultat af Rykkeriet inden 1680, da Reedts endelig forlod Spanien, skal det bemærkes, at han ialt opnaaede at faa 50000 Pesos udbetalte¹⁾, men hans Gage udgjorde heraf alene 42250. Ialt vare hans Udgifter i denne Tid 79761 Pesos. Det var et daarligt Resultat for den danske Regering²⁾.

Men Jørgen Reedts' Sendefærd til Spanien fik ogsaa en Betydning, der strakte sig langt ud over den oprindelige tilsigtede. Da den danske Regering først havde ham dernede, fandt den det formaalstjenligt at anvende ham ogsaa paa andre Omraader end til at drive paa Betalingen af den usalige Gæld.

For at forstaa dette, maa vi kaste et Blik paa Danmarks ydre Politik, saaledes som den artede sig fra og med Aaret 1672.

Fredskærligheden var sikkert raadende herhjemme i Begyndelsen af 1670erne, ligesom i de fleste andre europæiske Lande. Alle Stater førte en uselvstændig Politik, for de mindres vedkommende endda baseret paa den lettest mulige Erhvervelse af Subsidier; kun een var der, som vidste, hvad den vilde: Frankrig. Det var dens Hersker, som drog Udviklingslinierne i Storpolitikken, bestemte dens Kamppladser og som oftest bar Sejren hjem. Danmark havde siden 1657 saa vidt muligt holdt sig uden for dette Spil; vi havde ganske vist tre gamle Forbund fra 1660erne, med Frankrig, med England og med Nederlandene, Brandenburg og Braunschweig-Lüneburg, men de havde kun ringe Betydning. Arvefjenden var

¹⁾ Noget varierende Tal hos Christiansen: Dansk Statshusholdn. Hist. I, 213.

²⁾ Om Jørgen Reedts i Spanien se i Simancasarkivet Leg. 2606 ant.; i D R A: Spanien, hans Regnskab for Aarene 1672—1680; og A. D. Jørgensen, Griffenfeld I 246 og II 2.

Sverige, der i Forbindelse med Holsten-Gottorp hindrede alle solide Statsudvidelser. Derfor var endog Erhvervelsen af et saa lidet Landskab som Oldenburg et endnu uafgjort Spørgsmaal. Af andre evropæiske Magter kom endnu for os Frankrig, Generalstaterne og Kejseren i Betragtning, til Dels ogsaa England og Spanien, endelig visse tyske Fyrster (særlig Brandenburg og Lüneburg). Hvorledes skulde man stille sig i dette Kaos, navnlig naar Signalet blev givet: For eller imod Frankrig.

Ulykken for Danmark ved denne Delingslinie i den evropæiske Politik var, at den paa ingen Maade faldt sammen med vore vitale Interesser. Om Frankrig hævdede og udviklede sin Stilling i Evropa til at blive Førstemagten, hvad der maatte ske paa Nederlandenes og Kejserens Bekostning, ja om Kong Ludvig dertil føjede Kejserværdigheden, var ikke Spørgsmaal af overvældende Betydning for vort Fædreland. Dettens Interesser vare knyttede til Forholdet til Sverige og til Nordtyskland. Forskellige Veje frembød sig her. Man kunde sidde stille i god Forstaaelse med Sverige (Hannibal Sesteds Politik) eller man kunde slaa ind paa en Hævnpolitik, der da naturligt vilde rette sig mod en Genvinding af de skaanske Landskaber (Kristian V.s bekendte Yndlings-tanke). Men Hævnpolitikken kunde ogsaa gaa andre Veje. Man kunde søge at sprænge den trykkende Ring ved at rokke ved Sveriges nordtyske Magtstilling. Hertil vilde Gottorps Underkuelse og Erhvervelsen af Oldenburg bidrage mægtigt, eventuelt kunde man gaa videre. Det var denne Linje, som en Menneskealder senere, ja før, blev den ledende for de danske Statsmænd, og som førte til Resultatet, Frederiksborgfreden i 1720.

Men man maatte i alle Tilfælde have Forbundsfæller

og direkte Støtte udefra, thi med sine egne Midler kunde den danske Stat kun klare sig under den dybeste Fred. Valgte man Forsoningen med Sverige, maatte man staa last og brast med dette Rige og med Hertugen af Gottorp, ja man maatte gøre et Tilbagetog i Spørgsmaalet om Oldenburg. Desuden maatte man være forberedt paa en betydelig Fare fra Generalstaternes, maaske endog fra Englands Side, hvis Sverige genoptog Karl Gustafs gamle Tanker om mare clausum, eller hvis Sverige slog sig sammen med Frankrig. I heldigste Tilfælde kunde vi da, ved at sidde musestille, opnaa at fritages for videre Tab, men samtidig vilde vi sagtens se Sverige, hvis Planer mod Mecklenburg og Bremen ikke var nogen Hemmelighed, yderligere styrke sin Magtstilling.

Omvendt, hvis Hævnpolitikens Tilhængere fik Overtaget. Vilde man genvinde Skaane, maatte der en paa-lidelig Alliance med de nordtyske Magter, navnlig Brandenburg, til for at dække Ryggen, og vi maatte have Hjælp fra Sømagterne, især Nederlandene, for at sikre Forbindelsen med Hjemlandet under et Angreb paa Sverige.

Ejendommeligst var dog Forholdet, hvis vi besluttede at vende os mod Nordtyskland. I saa Fald traadte Sømagterne tilbage i anden Række, da vor Flaade kun behøvede at værne de danske Kyster mod svenske Landgangsforsøg, og selv om det ogsaa i dette Tilfælde var nødvendigt at staa sig godt med Nordtysklands Smaa-magter i Kampen mod Sverige, gjaldt dette kun foreløbigt. En Alliance med en ikke-tysk Stormagt var Vejen til at trænge Sverige fuldstændigt ud af Landet, uden at man behøvede at frygte for at komme til at dele Byttet med selve de tyske Fyrster, saaledes som

Kejser Leopold altid vilde ønske det. Denne Stormagt kunde kun være Frankrig. Forbindelsen hermed vilde desuden medføre et venligt Forhold til dens Vasalstat England, og som Nederlandenes Rival kunde denne Sømagt til en vis Grad hæmme Virkningen af en eventuel hollandsk Hjælp til Sverige. Danmark vilde saaledes komme til at arve Sveriges Stilling i Nordtyskland; et Baand vilde igen knyttes, som gik tilbage til Valdemar Sejrs og Erik Menveds Dage, og som Kristian IV og Frederik III forgæves havde søgt at forny. — Dog eet var vist i alle tre Tilfælde: Med Erfaringerne fra 1657 for Øje maatte man sikre sig forsvarligt hos de allierede, som man valgte, før man slog løs.

Hvorledes stod de danske Statsmænd i Begyndelsen af 1670erne til disse Muligheder? Før vi søge at besvare dette Spørgsmaal, maa vi erindre om Vanskeligheden ved at komme til Bunds heri paa Grund af det svigtende Kildemateriale. Geheimeraadsprotokollen giver ikke, saaledes som den svenske Riksrådsprotokoll, de enkelte Deltageres Vota. Men man havde desuden i alle Lande Tilbøjelighed til en laverende Politik, saa at man ikke gjorde sit endelige Valg før i den ellefte Time, og denne Tendens lod Diplomaterne begynde mange indbyrdes modstridende Skridt, uden at de, naar det kom til Stykket, tog dem fuldtud.

Eet staar fast, at den unge Konge var for en retlinjet antisvensk Politik til Genvinding af sine tabte Arvelande, men lige saa vist er det, at dette Synspunkt ikke foreløbigt blev det herskende. Selv Halvbroderen Gylденløve tog Afstand fra Kongens Planer mod Sverige, og over for Gottorp stræbte han altid at naa til et Forlig i det brændende oldenburgske Arvespørgsmaal. Iøvrigt

vilde han Forbund med Generalstaterne og Venskab med England, altsaa Sikkerhed mod en Gentagelse af Svenskernes Landgang fra 1658¹⁾. Resultatet af alt dette maatte blive en Neutralitetspolitik, idet man hverken gik imod Nederlandene eller imod Englands Ven Frankrig. Men Forudsætningen for en saadan Politik, der ikke vilde skaffe os Subsidier til at ruste Hær og Flaade, var rigtignok, at Sverige ikke ved et pludseligt Overfald syd-fra besatte Jylland, saaledes som det saa ofte tidligere havde gjort. Gyldenløve blev derfor heller ikke selv staaende paa dette Standpunkt. Den franske Gesandt stillede nemlig samtidig en Genvinding af Skaane i Udsigt ved Frankrigs og Englands Hjælp, og da man tillige ønskede at forpurre den truende Doublealliance mellem Sverige og Frankrig, fandt der fra vor Side en Tilnærmelse Sted til det sidstnævnte Land. Denne Politik var vistnok Peder Schumachers, og Gyldenløve sluttede sig foreløbigt hertil²⁾. Det var tillige en Fredens Politik, men den havde sine afgjorte Modstandere (Bjelke), og den var uklar i sin Sammenblanding af uforenelige Elementer (Venskab med Frankrig og Nederlandene). Hovedsagen var dog, at en fredelig Afstaaelse af Skaane fra svensk Side var helt usandsynlig. I alt Fald strandede disse Planer, da Frankrig i sin Mistillid til Danmarks Styrke sluttede Forbundet af April 1672 med Sverige. Svenskerne satte endog igennem, at Danmark ikke maatte optages heri³⁾.

¹⁾ Blumenthal ^{26/9} og ^{17/10} 1671 (Urk. u. Aktenst. z. Gesch. d. gr. Kf. XVII, 67).

²⁾ Blumenthal ^{21/10} 1671 (ib. p. 76).

³⁾ Som Vidnesbyrd om den samtidige Opfattelse i Frankrig af Danmarks Stilling skal flg. Ord af en fransk Forf. Antonis Gallicus anføres: „Le Roy de Dannemark est un Prince, dont

Det var et Nederlag for dansk Udenrigspolitik, som her havde fundet Sted, og det blev bestemmende for hele den følgende Udvikling. Men det kom ikke ganske bag paa os. Da Schumacher havde mærket Frankrigs Graviteren mod Sverige, havde han begyndt at arbejde paa en Forbindelse mellem Danmark, Kurfyrsten af Brandenburg og Hertugerne af Braunschweig-Lüneburg, altsaa Kongens nærmeste Frænder¹⁾; selv hævdede han, at dette skulde være en Modvægt mod Sveriges Udsigt til en Alliance med Frankrig, men Meningen var sagtens ogsaa at lokke for Frankrig ved at vise det Danmarks Betydning. Derfor skulde Forbundet kun være defensivt og ikke blande sig i Forholdet mellem Frankrig og Generalstaterne. Men Kansleren Peder Reedts vilde have Nederlandene med i Forbundet, og dette pegede mod Fremtiden. Dog var det fransksindede Parti ved vort Hof endnu det ledende, indtil Budskabet kom om den svensk-franske Alliances Afslutning²⁾. En Tilnærmelse til Holland blev nu i alles Øjne en tvingende Nødvendighed, uden at man dog ønskede at bryde med England. Fik man dette til Fjende, vilde det jo som i Karl Gustafs-

l'Etat est d'une très petite estendue, et toute sa force consiste dans la protection du Roy, qui le maintient contre les Suedois, ses Ennemis."

¹⁾ Herpaa var man allerede begyndt i 1670; i 1671 havde man ogsaa ønsket Sofie Amalies fransksindede Broder, Hertug Johan Frederik af Hannover, og Kongens Svigermoder, Landgrevinden af Hessen-Cassel, optagne deri. Sverige maatte ikke optages i dette Forbund, (dette er det første utvetydige Vidnesbyrd om Griffenfelds Hensigter), og med Hensyn til Østrig skulde man se Tiden an for ikke at give Frankrig „ombrage". (Geh. Aarsberetn. VI, 72, 78, 80—81.)

²⁾ Fr. v. Brandt ¹⁶/₁ og ¹⁷/₂ 1672 og Blumenthal ¹⁰/₁₀ 1671 (Urk. u. Akt. XVII, 71, 94 og 96).

krigen ved sin Flaade kunne betage os de væsentlige Fordele, som et Forbund med Nederlandene skænkede os.

Meningen med Tilnærmelsen til Generalstaterne var desuden paa ingen Maade, at vi vilde kaste os i Armene paa dem. Danmark havde ingen Glæde af at komme med ind i det voldsomme europæiske Sammenstød, som dagligt truede, og som virkelig fandt Sted i Sommeren 1672. Det vilde endog være farligt at træde direkte op mod Kong Ludvig, da vi derved forspildte enhver Udsigt til før eller senere at slaa ind paa en effektiv anti-svensk Politik i Nordtyskland. Men man kunde paa den anden Side ikke undgaa at stille sig venskabeligt over for en af de to Parter, da en subsidieløs, d. v. s. en uvæbnet Neutralitet, var det farligste af alt. At nærme sig til Nederlandene, uden at støde Frankrig fra sig, maatte derfor være Maalet, og om denne Politik var der Enighed mellem de betydeligste danske Statsmænd: Ahlefeld, Gyldenløve og Griffenfeld. Men kunde man ikke ogsaa ad denne Vej fremme en ny Tilnærmelse mellem Frankrig og Danmark og svække den svensk-franske Forbindelse? Der vilde da ligefrem blive Tale om Bud og Overbud fra Frankrigs og Generalstaternes Side for at vinde Danmark.

Foreløbigt laa Vejen klar og aaben, og den blev fulgt uden Vaklen. Samtidig med, at der tilbødes Frankrig Mægling i dets Strid med Hollænderne¹⁾, fortsattes Forhandlingerne i Nordtyskland med forøget Kraft. Af Betydning var her navnlig Huset Lüneburgs Stilling. Medens de to Brødre Georg Vilhelm af Celle og Ernst August af Osnabrück vare uundværlige, naar det drejede

¹⁾ Geheimeraadsprot. 1/7 1672 (Geh. Aarsb. VI, 86).

sig om et nordtysk Forbund, og navnlig Georg Vilhelm var meget ivrig for at komme Nederlandene til Hjælp, havde den tredje Broder, Johan Frederik af Hannover, nu afgjort nærmet sig til Frankrig og bundet sig ved Subsidiemodtagelse og Neutralitetsløfte¹⁾. Han var som Enkedronning Sofie Amalies Yndlingsbroder særligt knyttet til Danmark, der ikke kunde ønske at lade ham bøde altfor haardt, fordi han havde valgt dette Parti. Ja, det kunde jo endog have sine Fordele at have en Ven i Modstandernes Lejr, navnlig naar det var mod sin Vilje, man var kommen til at staa paa modsat Side. Det var derfor lige saa meget efter Johan Frederiks som efter Danmarks Ønske, at det endelige Forsvarsforbund i Braunschweig (Septbr. 1672) mellem Danmark, Brandenburg, Braunschweig (ogsaa Hannover), Kassel og Kejseren udtrykkeligt havde til Formaal at „conservere“ den westfalske Fred, ikke at blande sig i Striden mellem Generalstaterne og Frankrig²⁾. Danmark vilde aabenbart se Tiden an og give Frankrig Lejlighed til at betænke sig endnu en Gang i dets Valg mellem Sverige og Danmark.

Paa dette Tidspunkt stod dog allerede Kurfyrst Frederik Vilhelm af Brandenburg og Kejser Leopold i Vaaben mod Frankrig, saa at det var ganske tydeligt, at Braunschweigertraktaten kun vilde blive et Gennemgangsled i Danmarks udenrigspolitiske System. En Forhandling med Nederlandene maatte følge paa, og den tog ogsaa samtidig sin Begyndelse i København gennem

¹⁾ A. Köcher: *Gesch. v. Hannover u. Braunschweig 1648—1714*, II p. 189 og 211.

²⁾ Geheimeraadsprot. 10/7 1672 o. oftere (Geh. Aarsh. VI, 87, 90). Köcher II 268, 270.

Generalstaternes Gesandt Werkendam. Men Danmarks Krav vare meget store; man krævede ogsaa Subsidier i Fredstid og forlangte ved samme Lejlighed „Arbitragesagen“ afgjort, d. v. s. en Erstatning udbetalt af Holland, fordi man i 1658 her havde hindret en Del hvervede Tropper i at afsejle til Danmark¹⁾. Det var forgæves, at den celliske Gesandt søgte at opnaa Lempelser i de danske Fordringer, og samtidig undveg vi at give klart Svar paa en Forespørgsel fra samme Side, om vi vilde tillade Hertug Georg Vilhelm af Celle at hjælpe Hollænderne, hvis vi ikke selv vilde gøre det. Haardt trængt blev da den hollandske Gesandt nødt til at gaa ind paa de danske Fordringer (Maj 1673)²⁾.

Endnu ved denne Lejlighed havde Gyldenløve deltaget i de udenrigske Forhandlinger, derefter gaar han som norsk Statholder misfornøjet ud af Sagaen. Danmarks Politik mellem Maj 1673 og Marts 1676 bærer Griffenfelds Navn, men ganske vist ikke altid hans Stempel. Hvad enten nu hele denne Forhandling i 1672 med Nederlandene havde været ærligt ment fra dansk Side eller ej; — og de svære Fordringer tyde paa, at man selv ikke ventede, at Hollænderne vilde gaa ind derpaa; — vist er det, at da Traktaten var afsluttet og kun manglede den nederlandske Ratifikation, søgte vi at bruge den til ganske andre Formaal, end hvad Kontrahenten kunde ane. Den danske Regering underrettede hemmeligt Johan Frederik af Hannover om, at man var paa Nippet til at slutte en Traktat med Hollænderne, og han tøvede ikke med at lade denne Oplysning gaa

¹⁾ Se herom Danske Saml. 2. R. III, 98.

²⁾ Geheimeraadsprot. 20/3, 15/9, 12/12 72. (Geh. Aarsb. VI, 88, 89, 95.) Da. Sml. 2 R. III, 102 ff. (Werkendams Rapporter).

videre til den franske Udenrigsminister Pomponne. I denne sidste Meddelelse fremstilledes endda Sagen — med eller mod Johan Frederiks bedre Vidende —, som om det kun drejede sig om en Handelstraktat mellem Generalstaterne og Danmark, dog saaledes, at vi skulde modtage Subsidier til Løn derfor; og Hertugen af Hannover betragtede som et af Danmarks Motiver hertil, at det ansaa' sig for „négligé“ af Frankrig og England. Dog, Pudelens Kærne kom for Dagen i Brevets Efterskrift, hvori Johan Frederik fremsatte som sin Mening: „Jeg tror, at hvis Kongen (c: Ludvig XIV) fandt det for godt, vilde der endnu være Udveje til at faa Kongen af Danmark til at forandre Beslutning“¹⁾.

Man blev endda i Danmark ikke staaende ved disse Forsøg paa at vende Stemningen ved det franske Hof. I de følgende Sommermaaneder 1673, da den østrigske Gesandt Fyrst Windischgrätz søgte at drive de nordtyske Fyrster sammen med Danmark til en kraftigere Indgriben over for Frankrig, var det den danske Gesandt Habbæus, der paa en ny Forbundsforsamling i Braunschweig forstod at holde igen, saa at det eneste Resultat af Forhandlingerne blev, at hans eget Forslag gennemførtes, og der afsendtes en Advarselskrivelse til den franske Konge. Det var en ny Invite; man vilde aabne Øjnene paa Frankrig for Danmarks Betydning²⁾. Fr. v. Brandt meddeler fra København sin Herre, Kurfyrsten af Brandenburg, at Griffenfeld og Kongen „ka-

¹⁾ Köcher II 308 og 635. — ^{25/6} 1673 bestemmes det i Geheime-raadet, at v. Osten i Hannover skal „sincerere voris intention wed nærværende mellem Hs. Maj. og Holland gjorde alliance“ (l. c. 101).

²⁾ Köcher II 310 og 311. (Han tror dog fejlagtigt paa, at svensk-venlige Hensigter hos den danske Regering vare Aarsagen.)

ressere“ Frankrig, og at Kristian V havde forsikret Terlon om, at der ikke var noget franskfjendtligt i Traktaten med Nederlandene¹⁾. Man haabede aabenbart paa, at det Tilbud om Mægling, som man nu fremsatte, skulde blive modtaget af Frankrig, at Mæglingen skulde have franske Subsidier i Følge og — føre endnu videre i Fremtiden. Men en samtidig Tilnærmelse til Sverige? Nej, det var jo netop Hovedsagen for de danske Politikere at undgaa en saadan. Derfor vare Jens Juels samtidige Forbundsforhandlinger i Sverige — saaledes som det forlængst er godtgjort til Evidens²⁾ — skrømtede og hule, vistnok snarest paabegyndte for at gøre et godt Indtryk paa det dermed forbundne Frankrig. Derfor sendte man, da Brandenburg havde sluttet en foreløbig Fred i Vossem med Frankrig og nærmede sig til Sverige for sammen med dette at danne „det tredje Parti“ i Tyskland, Ahrensdorf til Kurfyrsten for at give ham „sinistre impressioner“ angaaende Svenskernes Hærforhold og gode om vore egne³⁾. Men et andet Vink om Fremtidsplanerne hos den danske Regering ligger i de Overvejelser, der vare fremme i Begyndelsen af 1673, om at komme til Enighed med Sachsen-Lauenburg om en Ekspectance paa dette Hertugdømme. Man stod heller ikke fremmed for Tanken om at gribe ind i det til Oldenburg hørende Ostfrisland, og man havde stadig Blikket rettet paa Hamburg⁴⁾. Da tilmed Spørgsmaalet om Oldenburg nu nærmede sig sin endelige Løsning, var det saaledes alle de tyske Nordsølande med Pro-

¹⁾ Urk. u. Akt. XVII, 105.

²⁾ Af J. A. Fridericia 1883 i D. H. T. 5 R. IV, navnlig S. 463 ff.

³⁾ Geheimeraadsprot. ¹³/₁₁ 1673 (G. A. VI, 105).

⁴⁾ Geheimeraadsprot. ¹⁴/₁ 1673 (G. A. VI, 96).

blemerne Elb- og Wesertold, der vare dragne inden for Danmarks Interessessfære.

Beregningen slog imidlertid ikke til, Frankrig reagerede ikke over for Danmarks Paavirkninger. Dette var sikkert en Skuffelse for Griffenfeld. Men der var ikke andet at gøre end at følge den Vej videre, man var slaaet ind paa. Generalstaterne maatte bevæges til at ratificere den afsluttede Traktat, for at man, støttet til deres Subsidier, kunde se Fremtiden i Møde uden Frygt. Da der imidlertid i Amsterdam viste sig ringe Tilbøjelighed til at antage de ufordelagtige Betingelser, kom den Tanke op i København at benytte Nederlandenes øvrige Forbundsfeiler, navnlig Østrig og Spanien, til at lægge Pres paa dem, eventuelt til at deltage i Ydelsen af deres Subsidier til Danmark. Til Windischgrätz, der i Efteraaret 1673 kom til Danmark for at slutte en dansk-østrigsk Alliance, bemærkede man, at Ratifikationen fra Generalstaterne af Martstraktaten var *conditio sine qua non*¹⁾. Og det var ogsaa nu, at man for Alvor fik Øje for, hvad Jørgen Reedts i Madrid kunde bruges til, og besluttede sig til at anvende hans jævne Evner i det storpolitiske Spil.

Vi forlod Jørgen Reedts under hans Forhandlinger om Betalingen af den aarsgamle spanske Gæld. Men som det sømmede sig en Diplomat, havde han i det hele Øjnene med sig og søgte at faa et Indtryk af de politiske Stemninger i det ukendte Land. Det Billede, som han i Begyndelsen af 1672 fremruller, har sine Lig-

¹⁾ Geheimeraadsprot. ²⁵/₁₀ 73 (G. A. VI, 103). Brandt savnede nu bittert Gyldenløve, der var i Norge, „thi han har mest Resolution, medens de andre, navnlig Hr. Griffenfeld, ere meget timide og gør Sagerne farligere, end de i Virkeligheden ere“. (Rel. ¹³/₁₀ 73 i U.-A. XVII, 107.)

hedspunkter med Tilstanden i selve Danmark. Han fandt Spanierne alt andet end krigslystne, ogsaa de frygtede for en overmægtig Nabo, som i dette Tilfælde var Frankrig. Træffende har en Forfatter sammenlignet Spaniens Følelser i det 17. Aarhundrede over for Frankrig med Agerhønenes for Falken¹⁾. Man havde ganske vist til Værn herimod en nederlandsk-spansk Defensivalliance, men man stolede ikke ret paa den og vilde i alt Fald selv kun støtte Generalstaterne, hvis de blev angrebne, med den i Pyrenærfreden lovede Hjælp. Derimod søgte Tanken altid med Haab til de østrigske Frænder, og man vilde gerne have Kejseren med ind i Forbundet med Holland. Men Spaniens ydre Stilling har endnu et Lighedspunkt med Danmarks. Dets Statsmænd saa nødigst af alt en Forbindelse mellem Frankrig og det fjerne Sverige, da en saadan bl. a. vilde hindre Østrig i at optræde med fuld Kraft paa den store Valplads. For at hindre dette vilde man vinde Sverige — som man ingenlunde nærrede uvenlige Følelser imod — ved et Ægteskab mellem den unge Karl XI og Kejserens Søster. Hvor uforenelige syntes derfor ikke ved første Øjekast Danmarks og Spaniens Interesser!²⁾

Frygten for Frankrig steg endda snarest i Løbet af 1672 ved Budskabet om dets Fremgang over for Generalstaterne. Spanien vilde derfor stadig trække Tiden ud, og desuden var der sikkert fra gammel Tid i visse Kredse Uvilje mod Nederlandene, saa at man gerne undte dem en drøj Dravat.

I November var det da, at Reedts begyndte at tale til Spanierne om „det ham paalagte“. Han nævner ikke

¹⁾ Köcher II, 87.

²⁾ Relat. ³⁰/₃ og ¹³/₄ 1672 (D. R. A. Spanien B).

selv Indholdet, men det drejede sig aabenbart om, at Spanien skulde lægge Pres paa Generalstaterne for at faa dem til at gaa ind paa de ovenfor nævnte Krav. Tanken om en Alliance med selve Spanien laa sikkert endnu den danske Regering fjærn. Hoffet i Madrid stillede sig meget imødekommende over for sin Kreditor og lovede „at bearbejde al Ting til Eders Majestæts meste Fornøjelse“. Men den diplomatiske Pression paa Nederlandene viste sig foreløbigt frugtesløs, og i Begyndelsen af 1673 indløb der ny Ordre til Jørgen Reedts om at gentage sin Anmodning og tillige denne Gang slaa paa, at hvis Generalstaternes Langsomhed skyldtes Pengeknaphed, kunde vel Spanien træde hjælpende til. Man svarede fra spansk Side, at man havde opfattet Meddelelsen „som et sært Fortroligheds Tegn“, men man undlod viseligt at gaa nærmere ind paa de danske Antydninger. Og da den nederlandske Gesandt Werkendam afsluttede sin Traktat med Danmark i Marts 1673, tog man heraf Anledning til at holde inde med Pressionen paa Nederlandene, der nu syntes unyttig. Men Stemningen imod Frankrig var stadig stigende¹⁾.

Dog, det trak stadig ud med Hollændernes Ratifikation af Traktaten, og Reedts fik da Ordre til at sætte alle Jern i Ilden for at fremme Tanken om en dansk-spansk-nederlandsk Alliance. I Sommeren 1673 slog han sit store Slag og udviklede for Don Pedro Fernandez del Campo, „Secrétaire de la dépêche universelle“, samt for Statssekretæren for de udenlandske Anliggender, Don Diego de la Torre, hvilken Fare Nederlandene og Spanien svævede i ved „Kongerne af Frankrigs og Englands

¹⁾ Relat. 9/11 og 23/11 1672, 1/3 og 15/2 1673 (ib.).

store Desseiner, hvori Sverige tillige konspirerede, at formere sig til Lands og til Vands et universal Dominium over alle Nationer“. Spanien maatte derfor hjælpe Nederlandene og „sekundere Eders Majestæts gode Intention“; det burde sende en spansk Minister til det danske Hof, som kunde konferere om Sagen. — Hermed var Ordet sagt, og det faldt ikke til Jorden. I August besluttede man at lade en spansk Gesandt afgaa til Danmark; Reedts skriver, at det er „en fornemme og meget kvalificeret Person, navnlig Don Baltasar Fuen Mayor“, og en Maaned senere berettes det, at han næppe faar anden Titel en Envoyé for at undgaa „Competens“ med den franske Ambassadør, men at han iøvrigt var Ridder af Santiagoordenen, var gift og tog sin Dame med. Dette betød dog endnu ikke, at Spanien var gaaet ind paa det danske Forslag om at deltage i de nederlandske Subsidier, men kun, at man havde faaet Øjet op for Danmarks relative Betydning og vilde forhandle derom¹⁾.

Derfor maatte Jørgen Reedts endnu i Efteraaret 1673 fortsætte sine Bestræbelser for at faa Spanien til at antage hans Allianceforslag. Men samtidig vendtes atter det spanske Hofs Øjne (under de svensk-brandenburgske Forsøg paa at danne det nordtyske „tredje Parti“) mod Nordens Stormagt, Sverige, der ikke syntes at ville bryde til Fordel for Frankrig, skønt det nød Subsidier herfra. Man fattede i Spanien Haab om at kunne drage Sverige med ind i Forbundet med Danmark, Nederlandene og Kejseren mod at tilbyde det de samme Subsidier, som nu Frankrig betalte det, foruden

¹⁾ Relat. 5/7, 16/8, 13/9 1673 (ib.).

det omtalte Giftermaal med Kejserens Søster¹⁾. Det er karakteristisk for Reedts' Synsmaade og derigennem ogsaa for hans Regerings, at han gjorde, hvad han kunde, for at hindre Sveriges Optagelse i Forbundet, og det lykkedes da ogsaa at slaa Tanken ned, skønt den atter og atter dukkede op hos de spanske Statsmænd og hos selve Fuenmayor i den første Tid af hans Ophold herinde. Danmark vilde aabenbart under ingen Omstændigheder paa den samme Side som Sverige under Krigen, hvad enten det gjaldt en Forbindelse med Frankrig eller med Modpartiet.

Imens vare Tærningerne kastede. Frankrig havde i Slutningen af 1673 erklæret Spanien Krig, og den kejserlige Gesandt opfordrede nu ivrigt Spanien til at støtte Nederlandene i deres Forpligtelser over for Danmark og ikke sætte sin Lid til det upaalidelige Sverige. Spanierne blev mere og mere bøjelige, mens Reedts hidtil havde fundet dem „hel tunghørendis“; selv nu viste de dog en uendelig Langsomhed og saa blidt til Sverige. Endelig, i Marts 1674, faldt den spanske Enkedronnings Svar: Statholderen i de spanske Nederlande, Grev Monterey, var bemyndiget til at drive alle Forhandlinger. Men om Subsidier undgik hun stadig at udtale sig, det var nemlig hendes Ønske, at Kejseren skulde deltage i Betalingen af dem med en Tredjedel²⁾.

Hermed var Forhandlingerne i Madrid om dette Spørgsmaal til Ende. Dette var næppe til Skade for Danmark, thi Jørgen Reedts havde paa ingen Maade vist sig som overlegen Diplomat under de indledende Skridt. Da Fuenmayor tillige afrejste fra Madrid den 11. Marts

¹⁾ Relat. 11/10, 25/10 1673 (ib.).

²⁾ Relat. 20/12 1673, 3/1, 17/1 og 14/3 1674 o. o. (ib.).

1674, paa Toaarsdagen før Griffenfelds Fald, for i Nederlandene at deltage i de afsluttende Forbundsforhandlinger, maatte herved Grunden for Reedts' Indflydelse yderligere forrykkes. Men han forblev i Madrid og havde, som vi senere skulle se, endnu ikke tabt al Betydning.

II.

Forbundet af Juni 1674, og Fuenmayors første Tid i København.

Don Baltasar de Fuenmayor har hidtil været en ret ukendt Mand i vor politiske Historie fra 1670erne. Selv i et saa udførligt Arbejde som A. D. Jørgensens Griffenfeld nævnes han kun et Par Gange i Anledning af hans Forhandlinger med de danske Statsmænd. Læseren vil vistnok kun mindes ham fra det Ordspil, hvortil hans Navn anvendes paa et Tidspunkt, da han endnu ikke havde betraadt vor Jordbund. Under en Forhandling i September 1673 bebrejdede Griffenfeld den franske og den engelske Gesandt, at deres Herrer ikke søgte at vinde den danske Konge ved Subsidietilbud, saaledes som de allierede gjorde det. Men nu kom der en spansk Afsending, som hed Baltasar, han vilde sikkert vise sig at være en Baltasar Aurum, ikke nogen Melkior. Han sigtede herved til Legenden om de hellige tre Konger, af hvilke Baltasar ofrede Guld til Kristusbarnet, mens Melkior kun mødte frem med Røgelse¹⁾. Har Griffenfeld haft lignende Forhaabninger med sin Tids Baltasar, skulde han ikke se dem virkeliggjorte, i det mindste ikke efter Ønske.

¹⁾ A. D. Jørgensen II, 99.

Jørgen Reedts havde kaldt den spanske Envoyé „en fornemme og meget kvalificeret Person“. Om Kvalifikationerne vil forhaabentlig denne Afhandling bære Vidne. Hvad Afstamningen angaar, synes Slægten at have Navn af den lille By Fuenmayor ved Ebro, Sydøst for det Sted, hvor den vestlige Jernbanelinje mellem Madrid og den franske Grænse passerer Floden, men Don Baltasars nærmeste Familie havde næppe længere sin Bolig her. Hans Fader, Don Jeronimo, var ligesom Sønnen Ridder af St. Jagoordenen og desuden Alcalde ved Høffet; hans Bedstefader paa mødrene Side havde endog været Consejomedlem og Skatkammerpræsident (Presidente en el Real de Hacienda). Igennem denne, Herren til Campo-redondo y Rios, føres vi ned til Sydspanien, til Andalusien, hvor sikkert ogsaa Don Baltasars nærmeste Forfædre paa mandlig Side havde deres Hjemsted. Men kun faa af disse drev det vidt, og der er Tegn til, at Slægten henimod Baltasars Tid var i Tilbagegang. Dog hernede havde dens største Mand, Baltasars Tip-Tip-Tip-Oldefader af samme Navn (man fristes næsten til at tænke paa en Opkaldelse) levet, den Don Baltasar de Fuenmayor, som i Aaret 1368 forsvarede den andalusiske By Baëza mod Kongen af Granadas Anfald, egenhændigt dræbte Maurernes Hovedanfører og derved tvang dem til at trække sig tilbage. Hernede, i Egnen om Baëza, havde i det hele denne gamle Don Baltasars Forfædere trivedes, og de stammede sikkert ned fra den Millan Ruiz de Fuenmayor, som besad Herregaarden ved Ebro og var Navnets første Bærer. Han var en af de 300 Riddere, som paa Ferdinand den Helliges Tid erobrede Baëza, saaledes som det fremgaar af et Dokument, der er udstedt i Sevilla den 30. Januar 1257;

altsaa en Nybyggernatur, der havde søgt bort fra det klippefulde Nordspanien til Andalusiens frugtbare Slette.

Om den yngre Don Baltasars første Dage ere Efterretningerne sparsomme. Ikke en Gang hans Fødselsaar har det været muligt at fastslaa, dog tør vel den Formodning udtales, at han ved sin Ankomst til Danmark i 1674 har været en temmelig ung Mand. Dette fremgaar dels af hans Depecher, der vidne om energisk Handlelyst og — til Tider — om nogen Ubesindighed; dels af, at det paa dette Tidspunkt ganske vist nævnes, at han var gift, men endnu ikke, at han havde Børn. Hustruen var Donna Teresa Gomez Dávila, og hans Morfader, den ovenfor omtalte Don Antonio, havde vistnok allerede da grundet et Majorat til Fordel for sit Barnebarn, hvad der ogsaa er et Vidnesbyrd om Familien Fuenmayors trykkede Formuesomstændigheder. Don Baltasar var endnu en ret ubekendt Person, men at hans Anseelse i visse Kredse ikke har været ringe, fremgaar — foruden af hans Riddertitel — af, at han blev udvalgt blandt flere andre i August 1673 til Gesandtskabsposten i Danmark. Der blev lovet ham 10000 Escudos til Rejsen¹⁾.

Fuenmayors Rejse gik først til Haag. Denne Gang lykkedes det ganske vist at komme til Enighed om Forbundsvilkaarene, men de blev til Gengæld heller ikke saa gunstige for Danmark som i Følge Martstraktaten 1673. Ganske vist slap vi (næppe efter Ønske) for at holde en Flaade i Søen i Fredstid, men til Gengæld forhøjedes

¹⁾ A. de Burgos: *Blason de España*, Parte 1, Tomo 2, p. 193 ff, Brev til Forf. fra Statsarkivaren i Simancas D. Julián Paz y Espeso. — Udnævnelse: Simancas leg. 4020 ant., Instrux ⁵/₃ 1674: ib. 2606 ant.

Tallet paa Landtropper betydeligt, og Subsidierne til Danmark nedsattes fra 40000 Rdlr. maanedligt til 14000, hvoraf endda Nederlandene kun skulde betale Halvdelen, men Spanien og Kejseren Resten. Hvis en ny Fjende (o: Sverige) angreb de allierede, og Danmark blev „rekvireret“ af dem, skulde vi gribe til Vaaben mod denne nye Fjende mod at faa forøgede Subsidier, og til Gen-gæld lovede de allierede, at hvis den danske Konge blev angrebet af hvilken Fjende, det end maatte være, „ene og alene som Følge af denne Traktat, og ikke af nogen anden Grund, uden at nævnte Majestæt selv har fremkaldt det, og idet det er bekendt for de allierede, at det forholder sig saaledes“, skulde han faa de samme forøgede Krigssubsidier (§ 15)¹⁾. Men i Tilfælde af, at Danmark saaledes tog Del i Krigen, skulde tillige de allierede have Medbestemmelsesret over de danske Operationer. — Ved denne Traktat blev Danmark stillet i et lignende Forhold til de allierede Magter som det, hvori Sverige allerede stod til Frankrig; hvis en ny Magt (o: Brandenburg) greb til Vaaben mod Ludvig XIV, skulde Sverige falde over den, og dette Skridt vilde altsaa nu ogsaa medføre Danmarks Deltagelse i Krigen.

Det var næppe med sin gode Vilje, at Griffenfeld langt om længe var traadt over paa den antifranske Side, og man kan ikke værge sig mod den Formodning, at han til en vis Grad er bleven drevet frem af den mere krigsivrige Retning inden for de danske Statsmænds Kreds. Endnu senere, i 1675, hændte det jo, som vi skulle se,

¹⁾ Fuenmayors Relat. ¹⁴/₉ 1674 (Simancas leg. 2606 a.); A. D. Jørgensen II, 119. — Fuenmayors Relationer ere altid daterede efter ny Stil, ovenstaaende er altsaa affattet ¹⁴/₉ efter dansk Stil.

at han blev overstemt i Konseillet, eller at de danske Gesandter i Udlandet ikke handlede fuldtud i hans Aand. Det passer da ogsaa med denne Opfattelse, at han i Februar havde ladet v. Osten meddele Indholdet af Windischgrätz' Traktat (af Januar 1674) til Hannover, aabenbart for at Kundskaben skulde gaa videre ligesom forrige Gang¹⁾. Men paa den anden Side har han sikkert selv følt, at da Frankrig ikke lod sig paavirke af disse gentagne Henvendelser, maatte man tage Skridtet fuldt ud og nærme sig stærkere til Nederlandene. Maaske vilde dette Skridt endelig aabne Frankrigs Øjne, og han betragtede det desuden ikke som et definitivt; der var mange Veje til at undgaa, eller i hvert Fald til at forhale Opfyldelsen af de indgaaede Forpligtelser.

Fuenmayor maa være kommen til København ved Begyndelsen af August 1674. Han fik straks Indtrykket af, at Folkestemningen var for Fred, og at man var bange for Sverige, men han nærede dog den bedste Tro til Danmarks Hensigter, naar blot Subsidierne blev betalte præcis. Derfor skyndede han ivrigt paa, at dette skulde ske. Først i Midten af Maaneden fik han sin Modtagelsesaudients ved Hoffet, men den Gang var han forlængst traadt i Forbindelse med den ledende Mand inden for Regeringen. Griffenfeld var et halvt Aar i Forvejen bleven Rigskansler; i disse Dage døde den gamle Kansler Peder Reedts, og han sagdes ogsaa at skulle arve dennes Stilling; i Biermans Depecher til Udlandet tituleres han stadigt „Monseigneur le Grand Chancelier“.

¹⁾ Geheimeraadsprot. ¹¹/₂ 1674. (G. A. VI, 109). — Denne Traktat havde endog stillet Danmarks øjeblikkelige Deltagelse i Krigen i Udsigt, men ganske vist paa Betingelse af, at Generalstaterne ratificerede Martstraktaten, hvilket aldrig blev Tilfældet. (A. D. Jørgensen II, 102.)

og Fuenmayor kalder ham altid „den herværende Premierminister“, et Ord, der iøvrigt synes at have haft en ilde Klang i Datidens Regenters Øren. Fuenmayor fik et godt Indtryk af den nordiske Minister, der paastod at have forpurret Hertugen af Hannovers Forsøg paa at kuldkaſte den nys afsluttede Traktat, og som havde søgt at dæmpe Terlons Misfornøjelse over dens Afslutning ved — med Rette — at gøre opmærksom paa, at den kun var defensiv. Tænker vi dernæst paa Griffenfelds store Interesse for spansk Statsstyre og Aandsliv, er det lige saa klart, at han paa sin Side kan have hilset en Repræsentant for dette Land velkommen, selv om dets Politik ikke var den, han ønskede.

Skønt det saaledes straks lykkedes Griffenfeld at vinde den spanske Envoyés Tillid, kunde han dog ikke dølge sine personlige Brøst for ham, og det er beskæmmende at læse, hvorledes Fuenmayor fra først af gennemskuede hans Karakter paa et afgørende Punkt. Spanien havde fra Bruxelles medført en Karosse til sit Indtog i København, „malet udenpaa med Miniaturer og indeni klædt med Fløjl med store ophøjede Blomster, udstyret med syv store Glasruder og seks Seletøjer“. Den stod ham i 1300 Escudos. Straks ved hans første Audiens lovpriste Rigskansleren den „uendeligt“, og under sin Kontravisit bad han igen om at faa den at se; siden sendte han Bud til Ceremonimesteren og opfordrede ham til at lade tage en Tegning af den, „for at lade Magen gøre til det Bryllup, som han skal fejre inden kort Tids Forløb“¹⁾. Fuenmayor fandt det da klogt at vinde den

¹⁾ Dette er, ejendommeligt nok, den eneste Gang, Griffenfelds Giftermaalsplaner nævnes i F.s Relationer, hvad enten det nu her drejer sig om en Forbindelse med Hertuginde af Augusten-

mægtige Mand og mente, „at jeg til og med skulde svigte Høflighedens Krav, hvis jeg ikke tilbød ham den, hvilket jeg da gjorde. Men han vægrede sig ved at modtage den og anførte bl. a. som Grund til ikke at gøre det, at den franske Gesandt havde lovet ham at lade en lignende komme fra Paris, men at han ikke havde villet modtage den, hvilket endnu mere bestyrkede mig i at bevæge ham til at modtage min, da det ikke kunde vække Mistanke at modtage den, hvilket derimod gjaldt om den franske Ministers. Hertil svarede han, at for at man kunde se, at han ikke lagde Skjul paa, at han var god spansk, vilde han tage imod den, hvorover jeg blev meget glad, da jeg derigennem havde fundet en Vej til at komme i Berøring med denne Minister, hvad der kan være saa fordelagtigt for Eders Majestæts Tjeneste.“¹⁾

I dette sidste Punkt slog dog Don Baltasars Beregning ikke til. Han var aabenbart den unge Diplomat, der maatte taale Nederlag, før han kunde lære at sejre.

Foreløbigt gik alt fredeligt. Griffenfeld havde kun ved Forholdenes Magt ladet sig drive til Junitraktaten 1674, og det var ikke hans Ønske, at den skulde finde Anvendelse i sin fulde Udstrækning under en Krig. Derfor stræbte han at plumre Vandet og at drage saa mange andre Magter som muligt med ind i den evropæiske Malstrøm. Samtidig krævede han energisk en

borg eller med Prinsessen de la Tremoille. Skønt F. senere er fuldt klar over G.s Franskvenlighed, giver han ikke den ringeste Antydning af, at den skulde skyldes personlige Motiver, og han nævner aldrig den franske Prinsesse.

¹⁾ Beediget Regnskab over F.s Udgifter under Ambassaden ¹¹/₃—¹¹/₉ 1674 (leg. 2606 ant.). Han havde med sig 16545 Escudos, og hans Udgifter gik til 16575¹/₂.

„Elucidation“ af § 15 i Forbundstraktaten¹⁾, da Sverige for Øjeblikket blot kunde tage specielle Krav til Paa-skud for en Krigserklæring og betone, at den ikke skete paa Grund af Forbundet, „hvad der udsætter Hans Danske Majestæt for at blive angrebet som Følge af Traktaten, men ikke at blive hjulpet som Følge af Artiklen“. Don Baltasar søgte dog at berolige ham ved at pege paa, at Sverige allerede havde protesteret mod Danmarks Deltagelse i Forbundet, saa at ingen kunde tvivle om dets Motiver, hvis det aabnede en Krig mod os. Han vilde nødig give Danskerne Lejlighed til altfor let at faa fat i de høje Krigssubsidier, da de saa kunde bruge dem til en lille rask Krig mod Hamburg eller Gottorp. Men Griffenfelds egentlige Tanke kom frem, da han over for Fuenmayor omtalte Ludvig XIV.s Tilbud om, at den danske Konge skulde være Fredsmægler. Han betonedede, at hvis man skød denne Mægling fra sig nu, vilde den maaske ved en senere Lejlighed, naar man i højere Grad ønskede den, blive afvist fra fransk Side, og han lod skinne igennem, at det var en Fordel for de allierede selv at faa den danske Konge til Mægler. Men hans Konge havde sagt, at han nu ikke længer kunde modtage dette Æreshverv uden at konferere med sine Forbundsfæller derom. — Fuenmayor mente, at det vilde være vanskeligt at faa Frankrig til at tage den Konge til Fredsmægler, der modtog Penge af dets Modstandere. Men han indsaa tillige, at Griffenfeld ønskede denne Mæglerrolle, og at den vel var farlig, fordi den eventuelt kunde fritage Danmark for al Deltagelse i Krigen, selv om Sverige brød løs, men at det ikke var

¹⁾ Dette dog allerede før F.s Ankomst (Geheimeraadsprot. 21/7 1674: G. A. VI, 109).

mindre farligt for de allierede at afvise den. Han ønskede derfor, at man skulde give Danmark et „tvetydigt“ Svar. Den spanske Regering henskød dog Sagen til sine allieredes Afgørelse, og det viste sig da, at Nederlandene ikke stillede sig uvilligt over for Tanken om en dansk Mægling¹⁾.

Man vilde dog tage Fejl, hvis man troede, at Fuenmayor eller hans Regering paa dette Tidspunkt ønskede et Fredsbrud fra Danmarks Side over for Sverige; kun hvis Sverige brød løs, var det, at han vilde have Danmark som Reserve i Ryggen. Derfor var det hans Politik, at Sverige burde holdes hen, ikke mindst, fordi man derved kunde spare de høje Krigssubsidier til Danmark. Men han var en ny Mand paa Pladsen og kunde ikke overskue Stillingen. Hvad skulde han svare Griffenfeld, naar denne fortalte ham, at man allerede længe havde drevet Forhandlinger med Sverige om en Handelsstraktat, som Frankrig ønskede at udvide til at blive en Forpligtelse for Danmark til Neutralitet, men som den danske Minister i det hele betegnede som simuleret? Det fremgik ganske tydeligt heraf, hvorfor Frankrig nu vilde have Danmark til Mægler. — Fuenmayor maatte billige disse Forhandlingers Fortsættelse, naar de blot ikke stred mod Junitraktaten, hvad der vidner om hans Tillid til den danske Ministers Forklaring. Han skyndede samtidig paa Betalingen hjemmefra af Fredssubsidierne til Danmark, for at dette intetsomhelst Paaskud skulde have til at falde fra. Men Stillingen blev stadig mere truende, de svenske Tropper nærmede sig til Mecklenburgs Grænse, og det syntes kun at være

¹⁾ Relationer af 14/9 og 22/9 1674 (Simancas l. c.).

et Tidsspørgsmaal, naar de vilde falde ind i Brandenburg, som atter havde brudt Freden med Frankrig. I saa Fald maatte Don Baltasars Stræben blive forskellig fra tidligere, nemlig at drive Danmark frem til Krig i Stedet for at holde det tilbage. Man forstaa, at hans Ængstelse steg, da Rygtet meldte om en ekstraordinær svensk Ambassadørs Ankomst, der for at fjerne Kristian V fra de allieredes Sag skulde foreslaa et Ægteskab mellem hans Søster og den unge Karl XI; i Stedet for Medgift skulde Danmark love Neutralitet i den forestaaende Krig, og Frankrig vilde saa til Gengæld betale det 200,000 Dukater i 3 Aar som Subsidiær. Nogle af Ministrene sagdes at være stemte herfor, da de var bange for at miste deres Indflydelse under en Krig, Enkedronningen var naturligvis ogsaa for Planen, og selv Kongen sagdes at være ikke uvillig. Fuenmayor vidste ikke, hvorledes han var vendt i det, han turde ikke en Gang forsøge at hindre disse dansk-svenske Forhandlinger for ikke at vække Misstemning mod sig ved det danske Hof. Hans Irritabilitet var allerede ikke ringe, han kunde endog med overdreven Mistro falde paa at søge Underfundighed, hvor en saadan i Virkeligheden ikke fandtes, men da han søgte i Blinde, fandt han heller ikke noget, og det maa staa fast, at han endnu ved Begyndelsen af 1675 ingen virkelig Mistillid nærede til, at Danmark skulde svinge sine Forpligtelser ved et eventuelt svenskt Fredsbrud¹⁾.

Havde han kunnet lytte til det danske Geheimeraad's Forhandlinger, vilde han have været endnu mere urolig. Den 25de Oktober havde Mejerkrone faaet Ordre til at

¹⁾ Fuenmayors Relationer ²¹/₁₀ og ¹⁵/₁₂ 1674.

gaa til Frankrig som Gesandt. Han skulde stræbe efter at aabne Kong Ludvigs Øjne for, hvor koldsindig Sverige havde været mod Frankrig trods Traktaten af 1672, medens Danmark altid havde været en trofast Ven. Han skulde antage den danske Mægling i Krigen, søge at opnaa Subsidier til Løn herfor og stille en fremtidig dansk-fransk Traktat i Udsigt, naar Freden var sluttet. Ja, han skulde endog udtrykke sig i vage Ord om Muligheden af at undgaa et Brud med Sverige, altsaa love Neutralitet, selv om dette Rige overfaldt Brandenburg. Men paa intet Punkt maatte han give noget skriftligt fra sig. Hannover skulde holdes ajour med Forhandlingerne¹⁾.

Det længe ønskede var endelig sket, Frankrig havde begyndt at faa Øje paa Danmark. Men om nogen Traktat med det, uden at Sverige var indesluttet deri, kunde der nu ikke være Tale før efter en Fred. At opnaa denne maatte være Hovedsagen. Foreløbigt kunde Danmark kun spille Kristian IV.s Mæglerrolle, hvilket med andre Ord vilde sige, at det maatte forpligte sig til Neutralitet, saa længe det havde denne Stilling inde. Til Gengæld vilde det kunne modtage franske Subsidier, hvad der havde sin Betydning, da Betalingerne fra de allieredes Side, navnlig fra Spanien, var alt andet end regelmæssige. Men var det hele da i Bunden et Penge-spørgsmaal? Næppe! Subsidier maatte vi have for at staa rustede mod et Anfald, men man var ikke i nogen overvældende Pengetrang, og det er meget sigende, at vi samtidigt ikke vilde gaa ind paa et Arrangement, hvorved den spanske Gæld afløstes med en mindre Sum

¹⁾ G. A. VI, 113.

paa Bordet. Man satte Pris paa at have Spanien i Gæld til sig, vel ikke alene — som man sagde — for at kunne holde en dansk Gesandt i Madrid uden Bekostning, men sikkert ogsaa for i paakommende Tilfælde at kunne beræbe sig paa, at de givne spanske Løfter om Betaling ikke vare blevne holdte¹⁾.

Under denne Tilstand er det, at den afgørende Begivenhed indfalder ved Svenskernes Indmarsch i Mark-Brandenburg i December 1674. Den kom Danmark ubejlejligh, da den efter al Sandsynlighed vilde gøre en Ende paa den hidtidige Oppebæren af Fredssubsidier fra de allieredes Side, inden vor Stilling til Frankrig var bleven klar. Men Fremtiden laa endnu i det uvisse. Selv Brandenburgs Gesandt ved det danske Hof maatte bilige, at vi holdt os tilbage, da Nederlandene og Spanien havde været saa efterladende med Subsidiebetalingen. Han ønskede nu en snarlig Rekvisition af Danmarks Hjælp fra de allieredes Side, samtidig med, at man begyndte en hurtig og nøjagtig Betaling af Krigssubsidierne²⁾. Han havde let derved, da hans Herre ikke skulde betale Pengene, men det var ikke noget ubilligt Krav fra Danmarks Side, at Brandenburg i det mindste skulde være den første til at gribe til Vaaben i Anledning af den Uret, det havde lidt. Og hvorledes skulde det gaa, hvis Danmark, inden Rekvisitionen fandt Sted, begyndte sit Mæglingsværk? Over for Fuenmayor lod Griffenfeld sig endog forlyde med, at det ikke var vist, at hans Konge vilde tage Rekvisitionen til Følge, hvis de allierede rettede den til ham³⁾. Han forlangte altsaa først Krigs-

¹⁾ Geheimeraadsprot. ¹²/₁₁ 74 (ib. 114).

²⁾ Brandts Rel. ²⁹/₁₂ 1674 (U.-A. XVII).

³⁾ Fuenmayors Relation ¹¹/₁ 1675.

subsidiarne paa Bordet. Man forstaar, at man fra alle Sider i Evropa begyndte at vende Blikket mod Danmark; endnu svævede alle, Venner som Fjender, i Uvisshed om, hvad der vilde blive Enden paa vort diplomatiske Spil.

III.

De første dansk-fransk-svenske Forhandlinger. (Februar—Marts 1675.)

Den første Halvdel af Aaret 1675 er meget betydningsfuld for Forstaaelsen af den danske Udenrigspolitik; først da lægges endelig den Grundvold, hvorpaa man byggede i de følgende Aar. Men den spanske Gesandt staar for meget uden for disse Begivenheder til at kunne øve nogen egentlig Indvirkning derpaa, og han spiller endnu den lærenemme Elevs Rolle. Helt traadte han dog ikke i Baggrunden. Det er saaledes til denne Tid, vi maa henlægge det Indlæg fra hans Haand mod Frankrig, som A. D. Jørgensen fandt præget af „stor Behændighed“ og „megen Lærdom“¹⁾. Da man hidtil kun har haft saa daarlig Rede paa Don Baltasars Virksomhed, er dette Træk fremdraget for at vise, at den Smule, som man vidste, tydede paa, at man havde at gøre med en Mand over Jævnmaal.

Med Fare for at lade Fuenmayor træde i Baggrunden under denne første Halvdel af 1675 og saaledes forrykke Proportionerne i et Arbejde, hvor han dog spiller Hovedrollen, er der ikke andet at gøre end at se en Gang at komme til Bunds i dette skæbnesvangre

¹⁾ II, 124.

Tidsrum, som ligger mellem Svenskernes Besættelse af Brandenburg i December 1674 og Krigens Udbrud fra dansk Side i August 1675. Hovedinteressen maa her navnlig knytte sig til de to Forhandlinger, som samtidigt dreves: I Paris mellem Mejerkrone og den franske Udenrigsminister Pomponne, og i København mellem Griffenfeld og Nils Brahe samt Terlon. Hvad de dansk-svenske Forhandlinger angaar, har J. A. Fridericia allerede forlængst udtalt¹⁾, at han ansaa dem — ligesom de tidligere i Stockholm mellem Jens Juel og den svenske Regering — for skrømtede og hule, i det mindste hvad Griffenfeld angaar. Uden iøvrigt at have anstillet mere omfattende Forskninger i de dansk-svenske Akter, kan jeg fuldtud slutte mig til denne Mening. Andre Papirer fra Samtiden have hos mig ikke levnet Plads for Tvivl om, at enhver Tale om „Skandinavisme“ bør forstumme for bestandig, selv om det maa indrømmes, at Griffenfeld sad inde med tilstrækkeligt af den fornødne Fraseologi til i paakommende Fald at kunne kaste et skandinavisk Skær over sine Forhandlinger²⁾. Men hvorfor indlod Griffenfeld sig i det hele taget paa de omtalte Forhandlinger med Nils Brahe? Fridericia svarer: For at trække Tiden i Langdrag og saaledes holde forskellige Veje aabne. Denne Grund forekommer mig dog ikke at være udtømmende. Naturligere er det vist at søge Forklaringen i de samtidige Forhandlinger med Frankrig og Ønsket om at tækkes denne Stat, selv om vi ogsaa maa have

¹⁾ I det Letterstedtske Tidsskrift 1894.

²⁾ En saadan Fraseologi vidner dog som oftest om, at Fraserne paa et tidligere Stadium have været mere end Fraser, og man kommer da til at tænke paa det foregaaende Decennium (Hannibal Sested) og maaske ogsaa paa det litterære Liv i Kristian IV.s Tid.

den Fare fra Sveriges Side for Øje, som forelaa, saa længe hverken Kurfyrsten havde grebet til Vaaben, eller Danmark ved Hjælp af tilstrækkelige Subsidier havde sat sig i Forsvarsstand. Hvad Negotiationen i København med Terlon angaar, har den hidtil været lidet kendt, og Terlons egne Indberetninger derom til hans Herre ere kun mangelfuldt bevarede¹⁾. Men allerede i 1894 udtalte Fridericia, at en Dechifrering af den danske Statssekretær Biermans Ordre til Mejerkrone muligt vilde føre Spørgsmaalet „et Hanefjed“ nærmere mod sin Løsning. Forfatteren har fulgt denne Anvisning. Medens Fridericia dog tænkte paa den Kopibog over Biermans Chiffer-Korrespondance med vore Gesandter, som er bevaret i vort Rigsarkiv, har jeg sammesteds fremdraget de originale Ordre til Mejerkrone, som virkelig bleve afsendte og hvoraf de første allerede ere dechifrerede i Datiden. Hertil kom saa det ikke mindst vigtige — selve Nøglen til Chifferskriften. Nu blev Gaadens Løsning ganske vist et langsomt og brydsomt, men dog ikke et uoverkommeligt Arbejde. Kun nogle faa Chifre, som senere (3. Apr. 1675) sendtes til Mejerkrone, have trodset alle Anstrængelser, hvad der dog kun faar Betydning for os paa et enkelt vigtigt Punkt (se nedenfor). Der bliver saaledes endnu en lille Gaade staaende uløst, der venter paa sin heldigere Fremtidsforsker²⁾. Men det er næppe anmassende at paastaa, at vi virkelig ere naaede det

¹⁾ Da. Saml. 2. R. III, 11 ff. Mundtlig Meddelelse fra Hr. Prof. Fridericia om hans Undersøgelser i Udenrigsministeriets Arkiv i Paris.

²⁾ Heller ikke til de øvrige Depecher i Biermans Kopibog (f. Eks. til Klingenberg) er det lykkedes at finde Nøglen, og da ingen af disse ere dechifrerede af Samtiden, trodse de foreløbigt alle Forsøg.

omtalte „Hanefjed“ videre i vor Stræben efter at udrede Begivenhedernes Forløb.

Spørgsmaalet i Januar 1675 var først og fremmest, om der over Hovedet vilde finde nogen Rekvisition af Danmarks Stridskræfter Sted fra de allieredes Side. Saa længe en saadan ikke var indtruffen, var der efter almindelig politisk Opfattelse intet til Hinder for, at vi vedblev vore Forhandlinger om Mægling med Modparten. Brandenburg fik derfor „et dilatorisk Svar“ paa sine Krav om Hjælp; dets Ord havde aabenbart ikke megen Vægt i København. Imens var hele vor Opmærksomhed rettet paa Paris, hvor de første Forhandlinger i Februar Maaned var begyndte mellem Mejerkrone og Pomponne. De skulde danne Indledningen til en Række samtidige Drøftelser herhjemme mellem vor Regering, Terlon og Nils Brahe. Mejerkrone handlede paa en Maade, der i fuldeste Maal tilfredsstillede hans Herre, og han var saa heldig under hele sit franske Ophold kun at høste Ros hjemmefra for sin diplomatiske Optræden¹⁾.

Han begyndte med at vinke til Frankrig med en fremtidig dansk-fransk Alliance, hvad der dog foreløbigt ikke gjorde nogen større Virkning. Men han holdt sig samtidig nøje til sin Instruks og nægtede „de donner les mains à aucune signature“, d. v. s. at binde Danmark til Frankrig-Sverige ved en formelig Neutralitetsalliance, saa at vi forpligtede os til at sidde stille, saa længe Krigen varede. En saadan Forpligtelse vilde, som han

¹⁾ Dette understreges, da man af A. D. Jørgensens Fremstilling (II, 214 ff.) maa faa det Indtryk, at hans Virksomhed var uden større Betydning, og at han lod sig blænde af det personlige Indtryk, som han modtog af det franske Hof.

betonede over for Pomponne, svække vor Kredit hos de allierede under Mæglingen. Mejerkrone indsaa dog samtidig personlig, at Danmark lettere vilde kunne opnaa Frankrigs Subsidier, hvis det udstedte en saadan skriftlig Forpligtelse, og han erklærede i Brev til Statssekretæren for de udenrigske Anliggender herhjemme, Bierman, at han „i Sandhed med nogen Art af Rædsel billigen saa delikat en Sag trakterer“. Dog, det viste sig snart, at hans Regering havde Ret i at antage, at Frankrig ikke vilde staa fast i sit Krav om en skreven Forpligtelse til Neutralitet under Mæglingen. Det lykkedes at bibringe Pariserhoffet det Indtryk, at Klingenbergss samtidige Mission til Nederlandene sigtede til at forberede den danske Mægling, og Pomponne slog af paa sine Fordringer.

Han og Mejerkrone gik nu i Lag med at udtænke et „temperament“, hvormed der menes en løsere Forbindelse med Frankrig og Sverige paa Grundlag af Mægling og mundtligt Løfte om Neutralitet fra vor Side. Herfor skulde Frankrig betale os Subsidier. Mejerkrone slog over for Pomponne paa, at vi i Tilfælde af en Requisition havde gode Paaskud til at undlade at hjælpe vore allierede, saaledes som vi i Følge Forbundet vare forpligtede til. Han mente desuden i Skrivelser til Hjemmet, at Frankrig nok vilde betale vor Neutralitet godt; (med Mæglingen var det ikke saa alvorligt ment). Selv saa han sin Opgave i at holde Frankrig „stadig tilbøjeligt til at slutte Forbund med os, naar vi finder det passende, uden at forpligte os til noget“. Maalet med Forhandlingen med Frankrig var jo „at knytte et særligt Forbund med det i Fremtiden til Skade for vore Naboer og til Gavn for os“. Og derfor kunde vi alligevel bryde med Sverige, naar vi ansaa Øjeblikket dertil for belejligt, „da

jo Ord og mundtlige Forsikringer ikke ere bindende“. Men man burde træffe bindende Aftaler med Frankrig, før de allieredes Rekvisition indløb.

Man ser let, at det var en tvetydig Politik, Danmark hermed indlod sig paa. Med Sverige var det fra først af ikke alvorligt ment; hos Frankrig var det derimod Hensigten at undergrave Sveriges Stilling og slutte en Alliance med denne Stat til Sveriges Skade, om ikke straks, saa senere. Af Hensyn til Frankrig var det foreløbigt nødvendigt ogsaa at staa sig godt med Sverige. Men hvor længe? Skulde man bryde med det allerede under den nuværende Krig, eller vente til efter at Freden var sluttet under dansk Mægling, og Frankrig var præpareret til at stille sig paa vor Side?¹⁾

Bierman erklærede sig i sine Svarskrivelser meget tilfreds med de indledende Skridt, og han bød Mejerkrone foreløbigt at holde inde med al videre Tale om Fremtidsalliancen. Denne kunde, efter at Pomponne havde faaet sin Opmærksomhed henledt derpaa, bedst afhandles i København. Mejerkrone havde nemlig allerede foreslaaet over for den franske Udenrigsminister, at Terlon skulde opsætte et Projekt, hvori Danmark bl. a. garanteredes mod et svenskt Overfald, saa længe Mæglingen og Neutraliteten varede. Og da man allerede af de første Forhandlinger med Nils Brahe mente at være klar over, „at det ikke er Sveriges Hensigt at slutte noget fast Forbund med Hans Majestæt“, skulde Mejerkrone gøre det franske Hof opmærksomt paa, at de to Forhandlinger: Mellem Danmark og Frankrig, og mel-

¹⁾ Mejerkrones Relationer fra Febr. og ¹²/₃ 1675 (D R A: Frankrig B).

lem Danmark og Sverige, vare saa nøje forbundne, „at den ene afhænger næsten hel og holden af den anden“.

Ordene ere stærke og virke overraskende, men de forstaas let, naar man tænker paa, hvor vigtigt det var at give Frankrig Indtrykket af, at det virkelig var Alvor med de dansk-svenske Forhandlinger. Hertil kommer dog et Moment af største Betydning, som giver sig Udtryk i det ovenfor nævnte Ønske om fransk Garanti mod et svensk Overfald. Stillingen var jo den samme for Danmark, som den havde været tidligere i det 17de Aarhundrede: En svensk Hær stod truende ved vor Sydgrænse, medens vi med vore svage Kræfter, — de allie-redes Rekvisition og de deraf flydende Krigssubsidier var jo endnu ikke indtrufne, — var ret værgeløse herimod¹⁾. Vi vidste ikke en Gang, at det for Alvor var drøftet i den svenske Regering at lade Vrangels angribe Danmark²⁾. Alene dette Faktum er nok til at forklare — og forsvare — Griffenfelds Underhandlinger med Sverige i For-aaret 1675.

Iøvrigt viste de københavnske Forhandlin-ger, som nu tog deres Begyndelse mellem Griffenfeld og Terlon, at det, lige saa lidt som under de forberedende Skridt i Paris, var vor Hensigt at kaste os blindt i Armene paa de to Magter. Foruden at vi vedblivende modsatte os at modtage franske Subsidier „i Kraft af en Traktat“, vægrede vi os ogsaa ved at faa Sve-rige (der allerede havde brudt Freden), med i Mæglings-

¹⁾ Fuenmayor opgiver i sin Relation af $23/3$ Tallene: 15970 Mand Fodfolk og 6830 Ryttere i Danmark og Holsten, medens alene de svenske Tropper i Tyskland, Vrangels 15000 Mand ikke medregnede, beløb sig til 22150 Mand.

²⁾ Nils Wimarson: Sveriges krig i Tyskland 1675—1679 I, 94 og 104 Anm. 3.

værket¹⁾. Meningen er aabenbar: Danmark vilde staa som den eneste og frie Mægler, for at „Hans Majestæts Mægling kunde vedblive at være lige kærkommen for begge Parter“. Griffenfeld søgte at overbevise Terlon om, at et „temperament“ med Danmark ogsaa var fordelagtigere for Frankrig end en Neutralitetsalliance. Thi hvis Danmark kastede Broen af mellem sig og de allierede, kunde Sverige tage dette til Paaskud til at forlige sig med dem, eller i hvert Fald til at optræde slappere for Frankrigs Interesser²⁾.

Man kan med Rette opkaste det Spørgsmaal, om det inderst inde ikke alligevel har været Griffenfelds Ønske at bevare Freden, ogsaa med Sverige, under denne Krig. Han og Bierman med en hel Gruppe inden for den civile Centraladministration har sikkert ment, at en Krig med Frankrigs Ven dog aldrig kunde bringe varige Fordele, saa længe han var Frankrigs Ven. Til lige var det i høj Grad i deres personlige Interesse at hindre, at de „Kriegsverständige“ under en Krig fik Hovedindflydelsen paa Kongen. Men en saadan Politik vilde ikke kunne vinde Kristian V.s Øre. Nu var man gaaet en Mellemsvej. Freden, som den foreløbig bevaredes, med dobbelte Subsidier mod dansk Mægling, og med Udsigt til en fremtidig Forstaaelse med Frankrig af den største Rækkevidde, havde i sig Sider, der maatte tiltale baade Krigs- og Fredspartiet. Men hertil kom

¹⁾ Bierman til Mejerkrone 20/2.

²⁾ Nogen Vanskelighed frembød dog samtidig Klingenbergss Sendefærd, der begyndte at skræmme Pomponne, men det lykkedes Mejerkrone foreløbigt at faa ham til at tro, at det gjaldt et Rykkeri for gamle nederlandske Subsidier. Pomponne krævede saa, at Danmark skulde presse paa Mæglingsværket. (Mejerkr. Rel. 12/3.)

endnu eet. De dansk-franske Forhandlinger maatte naturligt ægge de allierede til at foretage Rekvisitionen og betale Krigssubsidier. Herved blev Danmark de allieredes Subsidiærmagt i Ordets stærkere Betydning, og selv om dette muligvis ikke betød dets Deltagelse i Krigen, vilde det dog vanskeliggøre Mæglingen. Maaske var det kun gennem denne Udsigt til snarlig Krig med Sverige, at det lykkedes Griffenfeld at vinde sin Konge for, at de dansk-fransk-svenske Forhandlinger over Hovedet indlededes. Fastholdes maa det i hvert Fald, som allerede nævnet, at den „Griffenfeldske Politik“ næppe betegner, hvad han personlig ansaa for det ønskeligste, derimod, hvad han foreløbigt kunde gaa med til¹⁾.

I Løbet af Marts Maaned arbejdede man nu i København paa det omtalte „temperament“, og Forhandlingerne gik langsomt fra Haanden baade her og i Paris. Frankrig forlangte i det mindste at faa noget skriftligt med Hensyn til Fremtidsalliancen, hvilket ikke lød urimeligt, thi Danmark krævede samtidig en skriftlig Forpligtelse fra Frankrigs Side paa Betalingen af dets Subsidier²⁾. Den danske Regering lod samtidig Mejerkrone saa vidt muligt sværte Sverige ved det franske Hof og tale om dets „injustice et irregularité“.

¹⁾ Foreløbigt gik Gr. endog saa vidt i sin Forekommenhed over for Terlon, at han erklærede, at eftersom Hertugen af Gottorp viste saa megen Lyst til at faa Oldenburg og Delmenhorst, kunde hans Konge gaa ind paa at afstaa sin Del deraf mod et passende Ækvivalent. Altsaa samme Tanke, som senere kommer frem under Rensborgforhandlingerne, og med Godtgørelsen er der vel nu som da tænkt paa en Del af Slesvig. Men Forslaget synes at være faldet til Jorden og omtales ikke i den følgende Tid. Det er et Vidnesbyrd om Griffenfelds Fredslyst, i alt Fald i dette Øjeblik.

²⁾ Relat. 19/3.

Man vilde aabne Frankrigs Øjne for Sveriges Mangel paa Loyalitet. I København blev imens Nils Brahe holdt hen med Snak, og samtidigt med, at vi skarpt ankede over Ubilligheden i hans Fordringer, opstilledes der herimod et danskt „Kontraprojekt“¹⁾ med Betingelser, som man — hvor billige de end i og for sig vare — trygt kunde gaa ud fra, at Sverige aldrig vilde indrømme (Ophævelsen af det svensk-gottorpske Forbund)²⁾.

Mejerkrone var virkelig heldig i sit Undermineringsarbejde af Sveriges Indflydelse ved Pariserhoffet. Pomponne misbilligede de af Svenskerne opstillede Betingelser (t. Eks. at Danmark under visse Vilkaar skulde betragte Sveriges Fjender som sine egne), og han saa med megen Skepsis paa Muligheden af en svensk Mægling ved Siden af den danske. Al Tale herom ophørte ogsaa fra nu af.

Men nu Fremtidsalliancen, som Frankrig af sig selv havde slaaet paa? I Slutningen af Marts fik Mejerkrone en Partikulæraudiens hos Kong Ludvig XIV³⁾, og han henviste da til, at Griffenfeld med det første vilde overrække Terlon „un projet du renouvellement de l'alliance pour l'avenir avec la France“, hvilket dog altid betød noget bindende for Danmark⁴⁾. Dette behagede Ludvig XIV saare. Han lovede til Gengæld ikke at ville taale noget svensk Fredsbrud over for Danmark. — Atter var der opnaaet en lille Fordel i det skjulte Arbejde ved det franske Hof. Og dog maatte Mejerkrone samtidig

¹⁾ Vaupell: Griffenfeld I Tillæg p. 113.

²⁾ Desuden hævdede man, at Forbundet med de allierede var et uomgængeligt Udgangspunkt for en Alliance med Sverige.

³⁾ Jørgensen II, 216.

⁴⁾ Udtrykket synes at tyde paa, at Danmark vilde have Fremtidsalliancen opfattet som en Fornyelse af det gamle dansk-franske Forbund af 1663.

indrømme, at det endnu ikke var muligt at faa Frankrig til at gaa ind paa Sveriges Udelukkelse fra de dansk-franske Forhandlinger¹⁾.

Man kunde spørge om, hvorfor disse indledende Forhandlinger i København vare gaaede saa langsomt for sig, men der er ikke faa Forklaringer at finde derfor. At Griffenfeld trak Forhandlingerne med Nils Brahe ud, indtil Rekvisitionen, som Klingenberg af al Magt fremmede, var indtruffet, kan næppe undre, thi herved umuliggjordes Sveriges Deltagelse i Mæglingen. Men naar det samtidig gik i Staa med Drøftelserne med Terlon, skønt Mejerkrone saa ivrigt havde drevet paa et Resultat, kom dette først og fremmest af, at Griffenfeld ikke kunde blive klar over, hvor vidt vore allierede virkelig vilde modtage en dansk Mægling eller ej. For at forstaa dette, maa vi søge lidt tilbage.

De første Maaneder af 1675 vare en Tid fuld af Skuffelser og Ærgrelser for de allieredes Gesandter i København, og navnlig gælder dette om den spanske Af-sending. Fuenmayor havde allerede ved Aarsskiftet været i en irritabel Sindsstemning, og Nils Brahes Ankomst til København havde ikke forbedret den. Griffenfeld lovede straks at meddele Fuenmayor Forhandlingernes Gang, og da Spanieren samtidig af Etikettehensyn undlod at aflægge Visit hos den svenske Ambassadør²⁾, er det klart, at han kom til at staa ganske uden for Drøftelserne og kun lærte dem at kende gennem Griffenfelds Mund.

Fuenmayor maatte se paa disse Maaneders Begivenheder med blandede Følelser. Paa den ene Side var

¹⁾ Relation 20/3.

²⁾ Fuenmayors Relationer 11/1 og 25/1 1675 (ny Stil) (Simancas).

han tilfreds med, at Klingenberg æggede Generalstaterne til Rekvisition, og at vi søgte at bevæge Hertugen af Hannover til Neutralitet for det Tilfælde, at Krigen med Sverige blev en Virkelighed. Men han var samtidig inderlig overbevist om Griffenfelds Fredskærlighed, og han frygtede for, at dennes Krav om, at Subsidierna fra de allierede først skulde betales, hvortil han nu knyttede nye Fordringer, skulde hindre Krigens Udbrud. Pengene maatte betales, først og fremmest de resterende spanske Fredssubsidier, det var den eneste Vej til at komme op af Uføret. Stakkels Fuenmayor! Det var jo netop de spanske Subsidiar, som stadigt lod vente paa sig og derved berøvede hans Forestillinger ved det danske Hof alt Eftertryk. Der faldt næsten et latterligt Skær over ham, naar han i sin Magtesløshed opfordrede Danskerne til at holde sig rede til at gribe ind i Krigen, saa snart Rekvisitionerne fra de allierede indtraf¹⁾. Griffenfeld afværgede dette — forøvrigt temmeligt bekostelige — Skridt ved at pege paa, at det i saa Fald vilde se ud, som om Danmark var krigslystent²⁾.

Noget trøstede det dog Fuenmayor under disse Bekymringer, at det efterhaanden blev ham klart, at det alt Fald ikke var Alvor med de dansk-svenske Forhandlinger. Paa dette Punkt kan vi da ogsaa nu se, at Griffenfeld virkelig holdt ham ajour med Drøftelserne og var fuldtud ærlig; til Gengæld spillede han falsk Spil med ham i Spørgsmaalet om Frankrig. Men i Marts Maaned havde Fuenmayor faaet saa meget Mod igen, at han mente at kunne holde sit Modforslag til den dansk-svenske Ægteskabsplan tilbage, nemlig at Ulrikke Eleo-

¹⁾ Fuenmayors Relation ²³/2.

²⁾ Fuenmayor ¹⁴/3.

nore skulde ægte Prinsen af Oranien, thi endnu havde Nils Brahe kun ganske løseligt slaaet paa Ægteskabet med Karl XI¹⁾. Men vigtigere var det, at han ogsaa holdt sin Konges Ønske om dansk Fredsmægling tilbage, skønt han havde Ordre til at fremføre den; thi han mente, at det vilde fremkalde Forvirring, hvis man ytrede Ønske herom, samtidig med at man rekvirerede Danmarks Deltagelse i Krigen²⁾. Ved saaledes at gemme paa sine Kort viste han en Besindighed, der er det første Vidnesbyrd for os om hans vaagnende diplomatiske Forstaaelse. Han vidste jo godt, at Uvidenhed om de allieredes Stilling til Mæglingen hidtil havde lagt en Kapsun paa Griffenfelds Forhandlinger med Modparten. Fuenmayor har saaledes Lod og Del i, at den Mæglerrolle, som Griffenfeld eftertragtede, blev til intet.

Forholdet mellem de to Statsmænd bedredes dog i den følgende Tid; hvad de vidste om hinanden (Griffenfelds antisvenske Politik og Fuenmayors Iver efter at skaffe Subsidiernes til Veje), kunde kun nærme dem indbyrdes; hvad der fandtes af Sprængstof (Griffenfelds Forhold til Frankrig, og Fuenmayors Dølgens af sin Konges Ønsker), var ubekendt for Modparten. En Virkning af dette forbedrede Forhold var, at da Fuenmayor blev den første af de allieredes Repræsentanter, der fik Ordre til at foretage Rekvisitionen, holdt han den efter Griffenfelds Ønske tilbage, indtil de øvrige vare indtrufne. Dog maatte Griffenfeld love at meddele Spaniens Rekvisition til Generalstaterne og Brandenburg for at anspore disse Magter, og han stillede selv i Udsigt, at Danmark

¹⁾ Fuenmayor ²³/3.

²⁾ En anden Relation af samme Dag.

vilde aabne Krigen mod Sverige, men i saa Fald uden Krigserklæring¹⁾).

Griffenfeld spillede Dobbeltspil, dette kan ikke bestrides. Men man ser just paa dette Tidspunkt, at der kan føres et Slags Forsvar herfor ud fra de allieredes Politik over for ham. Thi de betalte ham, uden at kende hans Planer, med lige Mønt og nærrede i Bunden ikke den fjerneste Interesse for Danmarks Ve og Vel. Det var aldeles som i 1657: Vi skulde være Prügelnabe og drage Svenskerne bort fra Tyskland, og det skyldtes kun vor egen Forsigtighed, naar det denne Gang løb bedre af. Fuenmayor udtalte ligefrem til sin Regering, at „jeg skulde ikke finde Bedrøvelse, hvis Konnetablen Vrangelt angreb det (o: Holsten) og befriede Schlesien for den truende Fare, som hviler derover, da det altid er bedst at fjerne Ilden fra det Stof, der er mest brændbart, og det desuden skulde være bedre, om det afhang af de allierede at understøtte Kongen af Danmark, end at det var nævnte Majestæt, der understøttede dem.“¹⁾ — Spaniens Politik havde altid til Maal at hjælpe Kejseren paa de Punkter, hvor det ikke kunde gavne sig selv.

IV.

Danmark beslutter sig til Krig med Sverige.
(Foraaret 1675).

Rekvisitionerne kunde ikke vedblive at lade vente paa sig. Den 23. Marts maatte Bierman meddele Mejerkrone, at Spanien og Generalstaterne allerede havde

¹⁾ Relat. af 23/3.

foretaget dem, og at Kejseren havde afsendt en Kurér til København i samme Øjemed. Men hidtil var der ikke betalt en Øre af Krigssubsidierne, saa at han let kunde dømme om Virkningen af disse Rekvisitioner. — Man stillede da ogsaa stadig fra dansk Side det Krav til Brandenburg, at det selv skulde gribe til Vaaben mod den svenske Invasionshær, før Danmark vilde komme det til Hjælp, og man lod skinne igennem, at man ikke var sikker paa, om Vrangels Manøvre ikke var aftalt Spil mellem Sverige og Kurfyrsten til vor Skade, et Resultat af Forsøgene paa at danne det ildesete „tredje Parti“ i Nordtyskland. Denne Betragtningssmaaade billigedes endogsaa af Fuenmayor, men han ønskede ganske vist ikke, at vi skulde vente med at gribe ind mod Sverige, indtil Brandenburg havde gjort rent Bord i Nordtyskland, og Danmark saa, uden Frygt for Anfald sydfra, kunde vende sig mod Sverige fra Norge af. Over for Fuenmayor hævdede nemlig Griffenfeld, formodentlig efter Kristian V.s Ønske, at dette var den mest effektive Angrebsplan, men Spanieren var derimod og mente, at den ogsaa var dikteret af et personligt Ønske hos Griffenfeld. Thi i Norge vilde ikke Kongen selv, men Gyldenløve naturligt blive Overanfører, saa at Kristian V forblev i København under Griffenfelds Indflydelse. Fuenmayor lovede derimod sin Regering at fremme den Plan, at det danske Angreb burde rettes mod Sveriges nordtyske Besiddelser¹⁾.

Banen blev nu friere for Griffenfeld i hans Bestræbelser for at vinde Frankrig paa Basis af „den ubundne Mægling“ uden Sveriges Samvirken. Jo mørkere den politiske Himmel blev, idet Uvejret trak sig sammen over

¹⁾ Fuenmayor ²³/3.

Sverige, des større blev Udsigterne for ham til at gennemføre denne Politik, naar han blot slap for selv at blive draget direkte med ind i Krigen. Hertil krævedes næst Krigssubsidierne en fælles Beslutning om Krigsførelsen fra de allieredes Side, og selv da vilde vi kun komme til at optræde som Sekundærmagt, hvis vi afholdt os fra at udstede en Krigserklæring. Derfor tog man herhjemme kun lidet Hensyn til, at Spanien og Holland i Begyndelsen af April virkelig betalte deres første Krigssubsidier. Man beraabte sig paa, at det kun var Provinsen Holland, ikke Generalstaterne i deres Hæder, som havde opfyldt deres Forpligtelse, og at Nederlandene samtidig af Handelshensyn vægrede sig ved selv at bryde med Sverige. Bierman erklærede derfor over for Mejerkrone, „at Forholdene af den Grund slet ikke have ændret Udseende, og at De følgelig heller ikke skal ændre noget i Deres Optræden“ ¹⁾.

Forhandlingerne med Frankrig gik nu for fuld Fart, og det var derfor umuligt at bryde de samtidige med Sverige, skønt Forholdet til denne Stat blev køligere og køligere. Det var Kassationen af det svensk-gottorpske Forbund, som vi nu fremstillede som *conditio sine qua non* for et dansk-svensk Forbund, og vi drog over for Kong Ludvig den Sammenligning, at Frankrig aldrig vilde have taalt en tilsvarende Optræden af en mindre Fyrste ²⁾. Sverige burde i hvert

¹⁾ Ordre ⁶⁾/₄.

²⁾ Over for Pomponne slog Mejerkrone først paa, at Gottorp var Danmarks „sujet“, hvorpaa Pomp. spurgte, om ikke Hertugen var uafhængig af Kongen. Mejerkrone svarede: „Que nous n'insistons à rien sur le pied de la souveraineté ou de la dépendance de Mr. le Duc de Gottorp, mais en vertu de la stipulation enterieure (c: § 2 i Traktaten af 1660), à laquelle cet en-

Fald ved „une declaration formelle“ bryde Brodden af denne Traktats danskfjendtlige Karakter. Til Frankrig talte vi derimod i de blideste Toner. Der var ingen Grund for Pomponne til at frygte for Resultatet af Klingenbergs Forhandlinger i Nederlandene, „hvor Forholdene synes at føje sig saaledes, at der er megen Sandsynlighed for, at Hans Majestæt ikke vil behøve at søge Paaskud for at gøre, hvad Frankrig ønsker af ham“. Men under Pression fra Terlons Side gik Griffenfeld endog saa vidt, at han tilstod personlig ikke at have noget imod, at man udelukkede Paragraffen om den svensk-gottorpske Traktat af det Forbund, hvorom man underhandlede med Nils Brahe, naar saa Brahe lovede at sørge for, at Traktaten straks efter hans Hjemkomst blev kaseret. Dog lod Griffenfeld ham forstaa, at Kong Kristian var stærkt herimod, og han anbefalede derfor Terlon at søge at vinde nogle andre Ministre, navnlig „37“, der var en overmaade velsindet Person¹⁾. — Det var saaledes Grif-

gement se rapportoit . . . ; qu'il etoit vray que le Duc estoit independant de Sa Maj. et qu'il pouvoit traitter avec un chacun comme il luy plairoit, mais si cette raison devoit servir d'une à prétendre des choses injustes et à faire en mesme temps des traittez qui se contrarioient, il seroit à Sa Maj. de prendre ses mesures la dessus et de faire aussi de son costé ce qu'il luy plairoit, comme estant bien plus absolu, souverain et independant, que le Duc de Gottorp ne l'estoit“. (Rel. ²/₁₂ April). Først ²³/₄ kunde Mejerkr. give sin Regering sikker Besked om, at Spanien (og de øvrige allierede) vilde modtage vor Mægling.

¹⁾ Det er dette Chiffer, som det har været mig umuligt at løse (se ovenfor S. 37). Det maa dække over en særdeles indflydelsesrig Person ved det danske Hof (Fr. v. Ahlefeld?). Griffenfeld selv betegnes i disse Chifre som „39“. — ⁶/₂ 1675 skriver Handelsmanden (senere Assessor i Kammerkollegiet) Breckling fra Kbhvn. til G. Milan, at Ahlefeld kommer for at deltage i de geheime Consilia (D R A: G. Milans Arkiv).

fenfeld stærkt om at gøre, at Underhandlingerne ikke brast paa dette Tidspunkt. Muligt er det, at Indrømmelsen snarere skyldtes Hensynet til hans Beskytterinde, Sofie Amalie, hvis Svigersøn den gottorpske Hertug var, end venskabelige Følelser over for Sverige. Det maa ogsaa forekomme os tvivlsomt, om han virkelig troede at kunne opnaa dette af sin Konge. Men med Grund var heller ikke Griffenfeld tilfreds, da Terlon i sit Svar endelig kom frem med de franske Tilbud og meddelte ham, at Kong Ludvig vilde betale Danmark 300,000 Daler to Aar i Træk som Mæglingssubsidier. Det var en altfor ringe Sum, sagde Griffenfeld, og Tidsvarigheden var sat altfor kort, da Danmark jo kunde risikere samtidigt at miste Subsidierne fra sine allierede, „som det var billigt, at Frankrig erstattede det, og at Frankrig ydermere gav det nogle aarlige Subsidier efter Fredsslutningen for saa meget mere at forpligte Hans Majestæt til altid at forblive fast knyttet til dets Interesser“ ¹⁾. En af de første Dage vilde han selv overrække Terlon et andet Projekt, som indeholdt hans Konges Ønsker; det var allerede affattet og skulde kun gennemses ²⁾.

En Uge senere, den 20. April, var Griffenfelds Projekt dog endnu ikke afleveret til Terlon, og Bierman indrømmer over for Mejerkrone, „at der mangler ikke Mod-

¹⁾ Foruden om Subsidierne Varighed, som Danskerne vilde sætte til 10 Aar, var der ogsaa Uenighed om, hvorledes Danmark skulde foretage Mæglingen, og hvad man skulde gøre, i Fald de allierede vægrede sig ved at modtage denne.

²⁾ Bierman til Mejerkrone ^{13/4} 75. Ogsaa Mejerkrone skød stærkt paa og viste, at Frankrig nu var forhippet paa at slutte Forbundet om Mægling med os, selv til høj Pris. Hvis vi vilde undgaa dette, maatte vi spænde vore Fordringer meget højt. Samtidig forhaalede Klingenberg sin Negotiation ved svære Krav om Subsidier til vor Flaade (Mejerkrones Rel. ^{16/4}).

stand herimod, men man maa haabe, at Griffenfeld vil overvinde den ved den Behændighed, hvormed han forstaar at tage Personer og Sager.“ Det fremgaar heraf ubestrideligt, at det ikke drejer sig om Forhandling paa Skrømt med Frankrig. Fire Dage senere maa han imidlertid meddele Mejerkrone den sørgelige Skæbne, som Projektet har haft: „Griffenfeld havde det virkelig aldeles færdigt, men da Sagen blev debatteret i Konseljet, viste det sig, at alle Medlemmerne ikke var af samme Mening om denne Sag“. Griffenfeld haabede dog endnu at besejre den Modstand, som han havde mødt¹⁾. — Der er ingen Grund for os til at drage denne Meddelelses Troværdighed i Tvivl, og vi sersaaledes, at de „krieksverständige“ (Hans Schack?) dog var gaaede af med Sejren hos Kongen. Mæglingen mod franske Subsidier var forkastet. Paa en overraskende Maade erfare vi, at Griffenfelds Indflydelse allerede paa dette Tidspunkt var delvis svækket, og at modstridende Strømninger prægede den danske Udenrigspolitik. Det er netop herved, den i disse Aar bliver saa vanskelig at studere til Bunds; den har ikke noget Præg af ensartet Støbning.

Men man kan heller ikke frikende Griffenfeld for at have begaaet et politisk Fejlgreb i det givne Øjeblik. Det var ikke sandsynligt, at han skulde faa Kongen til at gaa ind paa, at man til Dels opgav Fordringen om Kassation af den svensk-gottorpske Traktat. Heller ikke var det troligt, at Kristian V vilde afgive Løfte om Neutralitet og udskyde Hævnen over Sverige til en uvis Fremtid. Griffenfeld havde undervurderet sine Omgivers Modstand, aabenbart fordi han — med Rette — vurderede deres politiske Blik temmelig lavt.

¹⁾ Bierman til Mejerkrone 24/4.

Vist er det, at det ikke lykkedes Griffenfeld at overvinde den Modstand, som han havde mødt; Tiden skred fremad, uden at hans københavnske Forhandlinger kom af Stedet¹⁾. I Begyndelsen af Maj kom saa Budskabet hertil om „quelque accord“ mellem de danske Ministre og de allieredes Repræsentanter i Haag „au sujet de la guerre contre la Suède“. Bierman erklærede, at hvis Efterretningen viste sig sand, havde de handlet mod Ordre²⁾. Men skønt det snart blev klart, at de ikke havde underskrevet, men lagt den endelige Afgørelse i deres Herres Haand³⁾, blev det samtidig bekendt, at Ludvig XIV havde til Hensigt at erstatte Terlon med en ny Gesandt, Granvelle. Dog vedblev Terlon i de følgende Dage (Slutningen af Maj) at arbejde paa et „projet“. Heri lovede Frankrig, at hvis Danmarks allierede følte sig krænkede ved et Ægteskab mellem Ulrikke Eleonore og Karl XI samt over „den Maade, hvorpaa Kongen af Danmark har optraadt og i Fremtiden kunde optræde over for Frankrig“, og af den Grund ophørte med Subsidiebetalingen, vilde Kong Ludvig, saa længe Krigen varede, betale Danmark 300000 Rdlr. aarligt, mod at vi til Gengæld lovede Neutralitet over for Frankrig og dets allierede, navnlig Sverige. Frankrig vilde desuden modtage Danmarks Mægling⁴⁾. — Men

¹⁾ Samtidig blev det klart af Mejerkrones Relationer, at Terlon med sit ovenfor anførte Tilbud (300000 Daler i to Aar) endog havde overskredet den Bemyndigelse, han besad hjemmefra.

²⁾ Bierman ^{11/5}.

³⁾ Samme ^{22/5}. — Mejerkrone dadler i sin Relat. ^{28. Maj} ^{7. Juni}, at man har truffet nogen Aftale i Haag, før Sverige og Kurfyrsten af Brandenburg var stødt sammen i aaben Krig, thi nu kunde Frankrig tillade Sverige at vende sig mod Danmark.

⁴⁾ Bilag til Biermans Skrivelse til Mejerkrone ^{1/6} 75.

dette Forslag fik ingen Betydning. Man stod herhjemme fast paa Afgørelsen i Haag og vilde ikke længer høre tale om Neutralitet, ligesom man ogsaa skød Mæglingen i Baggrunden. Derfor blev Terlons Projekt fra dansk Side omredigeret, saa at det kun kom til at indeholde Bestemmelserne om Ægteskabet og franske Subsidier i Tilfælde af, at de allierede straffede os derfor ved at ophøre med deres Betalinger¹⁾. De danske Statsmænd mente, at dette Forslags Vedtagelse vilde „jævne Vejen for en virkelig Traktats Afslutning“, og de udtalte, at Kristian V netop ønskede, at Spanien og Nederlandene vilde blive fornærmede over Ægteskabet, for at han kunde faa „en gyldig Grund“ til at forlade dem. Det fremgaar ogsaa, at Tanken om en dansk Mægling endnu ikke var helt udelukket. Men dette danske Kontraprojekt havde ingen Chancer for at blive gennemført, da Sverige aabenbart med Hænder og Fødder vilde modsætte sig, at Danmark blev sat i Stand til at angribe det ved Hjælp af franske Subsidier. Den dansk-franske Mæglingstraktat var i Realiteten at betragte som strandet.

Kursen i Danmarks Politik var heller ikke længere saa franskvenlig. Griffenfeld havde lidt sit Nederlag i Geheimekonseillet, og maaske var det for at bøde derpaa, at hans Meningsfælle Jens Juel kort Tid efter blev optaget deri. Men Nederlaget var ikke knusende for Griffenfeld. Han havde hele Tiden over for Kongen hævdet, at hans Forhandlinger med Terlon, Nils Brahe og Pomponne vilde sikre Danmark og fremskynde de allieredes Rekvisitioner, og dette var slaaet til. Saaledes kunde han endnu bevare sin Stilling ved Kongens Side.

¹⁾ Se ogsaa Geheimeraadsprot. 2/8 1675 (G. A. VI, 125).

Og han opgav ikke sine franskvenlige Planer. Derfor afleverede han sit Kontraprojekt til Terlon, samtidig med at han drog bort med sin Konge til Slesvig for at møde Hertugen af Gottorp¹⁾.

Ved sin Afrejse efterlod han derimod de allieredes Gesandter i bedre Stemning, end de havde haft ved Aarets Begyndelse. Fuenmayor havde for Alvor begyndt at presse paa Danmarks Krigserklæring mod Sverige, og Kristof v. Brandt var mødt op fra brandenburgsk Side med det samme Krav. Men paa dette Punkt holdt Griffenfeld stærkt igen og betonedede, at Danmark i Krigen med Sverige kun var Sekundærmagt, der havde Ret til at vente, indtil Principalerne var begyndte. Og da Danmark samtidig krævede yderligere Hjælp fra Nederlandene til sine Søudrustninger, maatte Fuenmayor indrømme, at dette ikke var noget ubilligt Forlangende. Men han fremhævede tillige, at Spørgsmaalet om Flaadens Udrustning ikke burde forhale Krigserklæringens Udstedelse²⁾. Han naaede dog ingen Vej dermed; Griffenfeld saa klart nok, at han ved en officiel Krigserklæring vilde afskære den sidste Traad mellem Frankrig og sig. Gennem sine Emissærer i Haag lykkedes det ham at gennemføre, at Nederlandene støttede Flaadeudrustningerne, ligesom de lovede at sende Hjælpetropper til Bremen, hvis Danmark vilde begynde Krigen i Nordtyskland. Denne blev da fastslaaet fra dansk Side; Kong Kristian blev af sine Raadgivere overbevist om, at han foreløbigt ikke vilde være i Stand til at angribe Svenskerne baade i deres eget Land og i deres nordtyske Besiddelser. Saa let opgav Griffenfeld Tanken om et Anfald paa Skaane,

¹⁾ Bierman til Mejerkrone 11/6.

²⁾ Fuenmayor til Gr. (Bilag til hans Relation af 17/5.)

og man ledes til at betvivle, at det nogensinde har været rigtig Alvor dermed fra hans Side. Hans Angrebsfelt var trods alt Nordtyskland.

I Midten af Juni 1675 falder saa det bekendte Rensborgmøde mellem Kongen og Hertugen, og endnu under de første Forhandlinger hernede lader det til, at det Griffenfeldske Parti (for os repræsenteret af Bierman i hans Skrivelser til Mejerkrone) har næret Haab om at undgaa et Brud med Hertugen af Gottorp. „Saaledes staar Sagerne endnu her“, siger Bierman den 21. Juni, „og jeg ser ikke stor Sandsynlighed for, at der saa snart vil komme nogen betydelig Omvæltning deri, med mindre Hertugen af Gottorp mod al Forhaabning gennem daarlig Opførsel giver Anledning til nogen Forandring“. Griffenfeld søgte navnlig at komme til Enighed med Hertugens Minister Kielman om Kontributionerne og om det oldenburgske Spørgsmaal. Men man vidste dog meget godt, hvad Udfaldet sandsynligvis vilde blive: „I alt Fald tvivler jeg ikke om, at De i Tide vil blive underrettet, hvis Hans Majestæt tager andre Beslutninger“.

Saa kom Budskabet om Kurfyrstens Sejr over Svenskerne ved Fehrbellin og Hertugens Fængsling paa Slottet i Rensborg. Men denne sidste Handling maatte naturligvis tage sig mindre odiøs ud i Brevene til Mejerkrone, fordi han skulde fremstille den i det gunstigste Lys for Pomponne. Hertugen var bleven „overbevist“ af de Grunde, som man havde fremsat for ham, og var i Færd med at bøje sig, „og Hans Majestæt haaber for øvrigt, at den franske Konge kun vil se paa denne Affære som paa en Privatstrid mellem Hans Majestæt og Hertugen af Gottorp og vil være meget tilfreds med, at den er

bleven ordnet paa denne Maade¹⁾. Og i et lidt senere Brev gjorde Bierman opmærksom paa, at det gode Resultat skyldtes „Storkanslerens enestaaende Klogskab og Behændighed, hvormed han saa godt har forstaaet at tage Kielman, saa at han, og følgelig ogsaa hans Herre Hertugen, har samtykket i alt, hvad man ønskede“. Dette gjaldt Suverænitetens Opgivelse og Tilbagegivelsen af Svavsted, kun Spørgsmaalet om Oldenburg stod endnu tilbage, men da Kielman selv havde bragt det paa Tapetet, vilde man formodentlig komme overens derom før Adskillelsen²⁾. Det synes heraf at fremgaa, at Bytteforhandlingerne ogsaa ere blevne fortsatte efter Kupet mod Hertugens Person den 26. Juni, hvilket kaster et forklarende Lys over de tilsvarende Forhandlinger før denne Dag og viser, at de ikke have været førte paa Skrømt³⁾.

Endelig kommer Biermans sidste Oplysning fra Rensborgmøderne. Kurfyrsten af Brandenburg havde sendt Kneesebeck til Kongen for nu endelig at faa ham til at gribe til Vaaben; „men jeg ser paa ingen Maade nogen Sandsynlighed for, at Hans Majestæt endnu beslutter sig hertil“⁴⁾.

¹⁾ Bierman til Mejerkrone 28/6.

²⁾ stds. 12/7.

³⁾ Ogsaa om det skræmmede Hamburg har Bierman noget at berette. Kongen havde givet dets deputerede Audiens og modtaget deres Presenter, „men Staden synes aligevel ikke at have til Hensigt at lade sig bringe til Fornuft“, og opgive sit Forbund med Sverige og anerkende sin „Erbuntertänigkeit“ under Danmarks Konge i Egenskab af holstensk Hertug. — Men naar Kongen modtog deres Gaver, ligger der vel heri ogsaa nogen Undskyldning for Griffenfeld, der som bekendt gjorde det samme efter at have spurgt sig for hos sin Konge. (Bierman til Mejerkrone 5/7.)

⁴⁾ Bierman 12/7.

Hvorledes var dette muligt? maa man vel spørge. Efter Beslutningen i Haag og Begivenheden i Rensborg! Og samtidigt udtalte Bierman, at man efter Hjemkomsten til København ventede at faa Terlons Svar paa Griffenfelds sidste Projekt¹⁾. Forklaringen kan kun ligge i, at man mente i værste Fald at kunne undgaa aaben Krig mellem Danmark og Sverige og følgelig et definitivt Brud med Frankrig. Allerede i sit næste Brev slog dog Bierman paa, at Kristian V maaske for at tilfredsstille sine allierede vilde blive nødt til at forene nogle af sine Skibe med de nederlandske, som krydsede i Østersøen, for at sikre Handelens Frihed. — Det var i Sandhed en moderat Udtryksmaade!²⁾ — I Begyndelsen af August maatte han da ogsaa indrømme, at Kongen formodentlig vilde tage Beslutninger, der ikke stemmede ganske med Frankrigs Ønsker. Men over for dette Land vilde hans Følelser bestandig blive uforandrede. Og karakteristisk lyder Postskriptet: „M. de Terlon vil følge med Kongen, naar han vender tilbage til Holsten, thi Hans Majestæt har ønsket det saaledes for stadig at holde Forhandlingen gaaende med ham“³⁾.

¹⁾ stds. ²⁾ Bierman 27/7. ³⁾ Bierman 3/8.

(Sluttes.)